

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

ЗМІСТ

Д-р П. Мірчук — Пора на крок вперед	1
В. Барка — Діямот і творча думка	3
С. Галамай — Завваги інших про ідеологію	9
Софія Наумович — Шевченкова працьовитість	13
Л. Полтава — Історичні пам'ятки — національні документи	16
П. Бізко — Цмокаленкові репортажі	18
В. Г. — Спогади про О. Мишугу, М. Лисенка та маловідоме покоління українців на Кавказі	20
Ю. Тис-Крохмалюк — Бій під Бродами і його військова оцінка	21
Ікер — Обскубаний золотий птах	23
(іб) — Хроніка нашого життя	24
П. Добрівлянський — „Україна в другій світовій війні”	25

ОРГАНІЗАЦІЯ

ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

New York, April, 1962

Your Excellency:

We have honor and privilege to appeal wholeheartedly to Your Excellency to consider an appropriate action in the Commission of Human Rights of the United Nations on behalf of the Most Reverend Joseph Slipy, Metropolitan of the Ukrainian Catholic Church in Ukraine, who is being persecuted, exiled, and deprived unjustly of all human rights by the Government of the Union of Soviet Socialist Republics.

The enclosed Archpastoral Letter of the Ukrainian Catholic Hierarchy in the Free World presents the chronological outline of the life of the Most Reverend Joseph Slipy. We wish on our side to formulate the case in terms of U.N. declaration of Human Rights.

1. The action of the Government of USSR has unjustly deprived the Metropolitan of his ecclesiastical dignity and treated him as a common criminal without any reason therefor. Such attitude clearly contradicts Art. 1 of the Universal Declaration of Human Rights.

2. The Metropolitan is suffering all the persecutions and discriminations as a result of his religious beliefs, which, however, are prohibited by Art. 2 of the said Declaration and by the Constitution of the USSR.

3. The Government of the USSR is guilty of supreme ignorance, neglect, and action contrary to Art. 18, which guarantees to everyone the right to freedom of thought, conscience and religion, including freedom alone and in community with others in public or private, to manifest his religion in teaching, practice, worship, and observance.

4. The Metropolitan was and is treated by the Government of the USSR contrary to Art. 5, according to which no one shall be subjected to tor-

ture, to cruel, inhuman and degrading treatment and punishment.

5. The Government of the USSR did not give the Metropolitan equal protection of the constitutional law, because it has discriminated against his religious right, thus acting contrary to Art. 7 of the said Declaration. There was also violated Art. 8 when even the highest court of the USSR did not defend his constitutional and human rights. Presumably the Metropolitan was deprived of guarantees necessary for his defense (Art. 11).

6. The Metropolitan is being deprived of the right to correspondence with others, and was attacked publicly upon his honor and reputation without having the possibility to defend himself. (Offense against Art. 12).

7. The Metropolitan was and is deprived of any right to freedom of opinion and expression. (Art. 19).

8. He was also deprived of and persecuted for his desire to participate freely in the cultural life of the community, clearly in violation of Art. 27.

9. He was persecuted for activities leading toward establishment of a social and international order in which the rights and freedoms set forth in the Universal Declaration of Human Rights would be fully realized.

We have firm hope that the Government will respond properly to the appeal of all Ukrainians in defense of the enumerated rights, which are ruthlessly being trampled down by a regime which has no regard for any rights, guaranteed in the U.N. Universal Declaration of Human Rights.

For the Executive Board of
THE ORGANIZATION FOR THE DEFENSE
OF FOUR FREEDOMS FOR UKRAINE

Eugene Lozynsky, Presiden
Stepan Halamay, Secretary General

КОЛЯДА НА ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД 1961

ЧКАГО, ІЛЛ.

По \$5.00: М. Петраш, Ю. Вобчко (нечитке), Г. Мамура, Г. Сидоренко, І. Дудина, В. Черняк, І. Козій, Б. Павлівець, П. Вихрій, М. Сверлик, О. Кондращенко, Я. Кухар, М. Млак (нечитке), М. Печіна (нечитке), М. Яременко, Т. Григорак, Е. Васюнець, В. Попович, В. Кусик, Е. Магур, П. Дзвіник, П. Щербатий, З. Кренців, Ю. Кижіш, М. Климкович.

По \$4.00 — О. Шкодин.

По \$3.00: П. Матійців, Е. Голубович, М. Нижник, Васильовський.

По \$2.00: А. Субота, В. Вілоус, Е. Демків, Н. Палапович.

По \$1.00 — М. Стеців.

Листа ч. 343.

По \$10.00: Т. Шпікула, М. Кориляк, М. Харкевич.

По \$5.00: М. Самиця, Сало, В. Чорній, В. Онушко, В. Куцан.

По \$3.00 — В. Довіров.

По \$2.00 — П. Піганюк.

(Продовження на стор. 31-ій)

ВІСНИК

Д-р Петро Мірзук

ПОРА НА КРОК ВПЕРЕД!

У загарованому колі

Українська політична еміграція останнього періоду нашої історії опинилася — несподівано для себе самої і не усвідомлюючи того — в зачарованому колі. По шістнадцяти роках своєї політичної діяльності поза межами України вона наближається кривим маршем до того пункту, з якого вийшла шістнадцять років тому. Організаційно, політично, концепційно.

Це правда, що в своєму кільканадцятилітньому марші українська політична еміграція провела таки чимало корисної роботи, досягла деяких успіхів, може похвалитися деякими позитивними досягненнями. Багато корисного зроблено на відтинку виховання нашої молоді; заложено ряд нових організацій, поживавлено працю вже існуючих, створено майже на всіх уже теренах, де живуть українці, єдину суспільно-громадську надбудову, що організаційно репрезентує всі суспільно-громадські організації даного терену; досягнуто помітних успіхів в ділянці ширення правди про Україну та здобування приятелів для української справи серед чужинців. Але все це далеке ще до того, що ми за той час мусіли і могли зробити.

Досягнувши мети, можна пустити в непамять усі минулі недотягнення, всі від'ємні сторінки й темні моменти і наголошувати самі позитиви, самі успіхи, насолоджуючись ними. Натомість в марші не слід присипляти себе частинними успіхами, не вільно й на хвилину засипляти на лаврах із-за часткових досягнень і губити отак із зору ціль, якої ще не досягнуто. Навпаки, ті, що ще не дійшли до мети, мусять раз-по-раз пригадувати собі недотягнення, неуспіхи, непророблене ще, щоб так досягти того, чого досягти треба.

Тому, пригадавши кількома словами досягнення для того, щоб не попадати в песимізм,

що ми зовсім таки нічого не зробили, треба звернути увагу на те, що мусіла і могла зробити, але не зробила нова українська політична еміграція. Щоб, насамперед, усі ми усвідомили, що маршуємо по кривій лінії замкненого, зачарованого кола і рішилися прорвати це коло і вийти в нього. Бо тільки це буде дійсним кроком уперед.

Що ж вище: партія чи Україна?

Яким перестарілим видається це питання — на перший погляд! Та ж ясно, що Україна — понад партіями! Хіба ж існує якась українська партія, яка заявляє протилежне? Ні! Кожна декларує, що для неї Україна понад партіями.

Тільки ж у тому й лихо, що декларації наших еміграційних партій насмерть пересварилися з практикою тих партій і окремих їхніх членів. На ділі вийшло якось так, що декларація — одне, а практика — щось якраз протилежне.

Почнімо від основного: від становища українських партій в питанні Української Держави. Коли українські партії визнають Українську Державу — Українською Державою, тільки тоді, коли при владі стоятиме їхня партія, чи незалежно від того?

Декларативно — кожна з українських еміграційних партій підкреслює, що визнаватиме й шануватиме Українську Державу — очевидно, самостійну — зовсім незалежно від того, чи стоятиме вона при владі, чи ні. Звичайно, до окремих актуальних питань політики й діяльності влади кожна партія займатиме своє становище, може бути в меншій чи в більшій опозиції до уряду. Але — ставити під сумнів Українську Державу, оплюгавлювати її тому, що моя партія не при владі? Абсурд! Ніколи!

Це так — декларативно.

А ось погляньмо на практику, на дійсність.

30-го червня 1941 р. проголошено на українських землях відновлення Української Держави. Це був історичний акт особливого значення. Проголошено його в обличчі гітлерівсько-німецької навали революційним способом — з ініціативи однієї української організації — Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери. Що ж, можна дискутувати над тим, чому з ініціативи лише однієї організації, хоч історія всіх народів повчас, що в 95% таких подій мається до діла з ініціативою однієї організації. Можна критикувати те чи інше потягнення влади, що постала, або її окремих членів. Але чи ж мала якась українська партія моральне право поставитись негативно до самого відновлення Української Держави тому, що це було заініційоване не нею, не даною партією, але іншою українською, нелюбою їй організацією чи партією?

Майже два з половиною століття тому існували в Україні дві партії, дуже ворожо наставлені одна проти одної: народовласницька — під проводом Запорізької Січі та полк. Палія, і аристократична — під проводом гетьмана Мазепи. Не бракувало й кривавих, „братовбивчих” зударів між ними. Щоб зліквідувати внутрішні труднощі для підготовлюваної таємно розправи з Московщиною, Мазепа рішився арештувати й заслати на Сибір щирого українського патріота, полк. Семена Палія та його співробітників. Та от у 1700 р. гетьман Іван Мазепа виступає проти Москви і закликає всіх українців ставати під його прапор і команду для боротьби за самостійність Української Держави проти московського наїзника. До січовиків приходить той заклик в момент, коли московські делегати привозять їм дари, обіцяють різні царські ласки, проголошують Мазепу зрадником,

~~~~~
 “VISNYK” — “THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four
 Freedoms for Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.
 Second class postage paid at General Post Office,

New York, N. Y.
 Board of Editors

Address: P. O. Box 304, Cooper Station,
 New York 3, N. Y.

що хоче обернути всіх козаків на своїх кріпаків, і закликають до „вірности цареві”. Яке ж рішення приймають козаки? Кошовий Кость Гордієнко-Головко, до того часу завзятий особистий ворог Мазепи, не вагаючись, віддає себе самого і все Військо Запорізьке під накази гетьмана, що почав боротьбу за повну самостійність Української Держави. І козацтво робить те саме, побиваючи киями московських посланців, які намовляли козаків зрадити свого гетьмана. Не злакомились запоріжці на золото, не злякалися смерти в нерівній боротьбі. Бачачи протиставлення Українська Держава — Москва, козацтво перестало дивитися на поділ внутрі української спільноти за партійними симпатіями, за клясами, станами. Одноставно, вірно й не заломлюючись внаслідок важкої невдачі збройного поєдинку з Московщиною, Запоріжжя стає по стороні Мазепи, свого „партійного” противника, який „сам” заініціював відновлення повної самостійності Української Держави.

Це було два з половиною століття тому, коли, на думку деяких сучасних мудрагелів, національно-політична свідомість наших предків була ще дуже низька.

Як же поставились у подібній ситуації через два з половиною століття після того наші партійці з „високим національно-політичним виробленням” супроти Української Держави, відновленої Актом 30 червня 1941 року?

Д-р Кость Паньківський у своїй публікації „Від Держави до комітету” зовсім відкрито, інж. Д. Андрієвський та деякі інші члени ПУН менше відкрито, а полк. А. Мельник найбільш закамouflьовано заявляють, що в перших моментах вони поставилися беззастережно позитивно й льояльно до проголошеної актом 30 червня Української Держави і її уряду, бо... вони були переконані, що все це діється за апробатою гітлерівської Німеччини; коли ж вони довідалися, що це діялося не тільки без апробати, але й проти волі та інтенцій гітлерівської Німеччини, тоді вони — поставилися в о р ж о до Української Держави, відновленої актом 30 червня 1941 р., як до „нерозважного вибрику (!) однієї організації”.

Яка ж мізерність духа і національно-політичної свідомості тих людей, коли порівняти їх

з нашими предками — з кошовим Костем Гордієнком-Головком і січовим козацтвом!...

Можна б ще якось зрозуміти поставу „партійних противників” Акту 30 червня 1941 р. в періоді німецької окупації України, як вислід страху перед переслідуванням тих, хто піддержує проклямацію самостійности Української Держави всупереч німецьким плянам. Ні один нарід у світі не складається з самих лише сміливих революціонерів.

Та весною 1945 року гітлерівської Німеччини не стало. Розлетілась. Страхітливий кошмар всесильного Гестапа зник. Керуватися страхом за себе самого вже не стало підстав. Далі можна було вільно керуватися вже тільки здоровим політичним розумом. А він переконливо повчав, що *проголошення відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 р., всупереч плянам гітлерівської Німеччини, це нова світла сторінка історії українського народу і величезний морально-політичний атут для нашої діяльності, особливо в найближчій майбутності*. Адаже большевицька Москва стала завзято й послідовно таврувати всіх українських самостійників як гітлерівських коляборантів і вимагала від західніх альянтів видати всіх українських „діпістів” їй на суд як гітлерівських коляборантів, а всі інші наші національні вороги щиро допомагали в тому Москві. Відомий в західньому світі факт проголошення відновлення самостійности Української Держави всупереч плянам гітлерівської Німеччини, в'язнення німцями в концтаборах тих людей, що „ініціювали” протинімецький Акт 30 червня 1941 р., та збройна протинімецька боротьба УПА, що зродилася з Акту 30 червня 1941 р. — демаскували повністю московську забріханість, виявляли перед світом чистоту нашої боротьби проти гітлерівської Німеччини та проти большевицької Москви і давали нам політичний „пашпорт” для свободної дії в західньому світі на користь української справи.

А з цього ствердження здоровий політичний розум робив єдиний логічний висновок: тепер не може вже хіба бути ні одної української партії, ні одної української людини, яка ставила б під сумнів історичну і політичну важливість для всієї української справи Акту 30 червня 1941 року.

СВІТОГЛЯДОВІ ПРОБЛЕМИ

В. Барка

ДІЯМАТ І ТВОРЧА ДУМКА

I

Життя становить неосяжну таємницю: з такими закономірностями в його повноті, які до кінця збагнути неможливо. Вони найскладніші і найзагадковіші — в людському існуванні. Ми бачимо їх надзвичайно виразно в безлічі випадків, що вражають твердою регулярністю і видимою судністю, — на тлі незбагненої загадки.

От, наприклад:

Чому солдат Шастенé де Пюїсегюр, сорок років воюючи з незрівнянною відвагою, беручи участь у 30 значних битвах і 120 облогах, завжди спереду всього війська, — не був поранений ні разу; а генерал Трезель неодмінно в кожній битві і навіть малій сутичці діставав кулю?

Що пильніше приглядатися до подібних випадків, то все глибшою і змістовнішою видається незорима загадка людського життя. Підняти її всю під сірі „закони” з філософських концепцій — марна справа, хоч ці „закони” часом стають у пригоді. Бо всі вони, в складі різних концепцій, більшою чи меншою мірою,

Однак, у наших еміграційних партій не знайшлося пошани до здорового політичного розуму й до щирої національної свідомости. Верх взяла партійна заїлість: не наша партія ініціювала відновлення Української Держави — отже тієї держави не було, а якщо й була, то вона була „нісенітницею”, „вибриком якоїсь одної групи”.

Здавалося, що з роками партійні пристрасті потахнуть, здоровий розум і щирий патріотизм візьмуть верх і всі українські партії зревідують своє становище до відновлення Української Держави 1941 року. На диво, так не сталося.

Вважаємо, що це грізне мemento, над яким мусить застановитися кожна щира українська людина. Найвищий час вирватися із зачарованого кола і зробити крок поза нього, крок дійсно вперед: заманіфестувати на ділі, що для всіх нас Українська Держава вище від нашої власної партії!

схоплюють щось і відзначають: від „вічнозеленого дерева життя”.

Лихо починається тоді, коли нестримні речники однієї філософської концепції проголошують, що вона вже проникла в повну таємницю „дерева життя”: все розгадала і все визначила для його „щасливого” розвитку. Насправді ж має тільки бліденький відбиток з поверхні сучка.

Ті речники, захопивши владу в суспільстві, гвалтують „дерево життя”: ріжуть і підганяють його гілки під злидений відбиток.

Так „творять” діяматники в ССРСР.

При цьому посилаються, як на свою підвалину, на науку. Але наука не з'являє собою способу повного пізнання життя.

Це недавно означив славнозвісний американський поет Роберт Фрост:

„Наука міряє височину, але не може міряти достойність”. Вона не має розгадок для найвищих вицвітів духовного життя, які становлять його головну цінність.

Один з геніїв науки, її фундаторів, Б. Паскаль визнав неспроможність науки пізнати єство людської душі. „Поза Христом нам незрозуміле, — писав Паскаль, — ні наше життя, ні наша смерть, ні — що таке Бог, ні — що таке людина”. Крім того, сама наука тепер виявилася непримиримо ворожою супроти діямату; за 40 років жоден діяматчик „ключами” своєї концепції не розкрив ні однієї наукової проблеми світового значення.

Діалектичний матеріалізм також не породив з лона свого ні одного справді вартісного взірця т. м. „саморозвитку”: в сфері філософської думки — для її нових цінностей.

Його „вершиною” в ССРСР проголосили те, що написав Сталін про діямат. Славили це без кінця, як новітнє пророцтво. Під впливом шуму, редакція „Нової філософської енциклопедії”, в Парижі, замовила розбір цієї „вершини” — визначному знавцеві марксизму, Анрі Лефевру, що один час був зв'язаний з компартією.

Прочитавши писання Сталіна, він витерпів „духовне, душевне потрясення”, — як сам означив; бо ті писання „до неможливого примітивні” і „позбавлені хоч трохи поважної філософської аналізи”. До філософії, — за висловом

Лефевра, — вони не мали ні найменшого відношення”.

Він має рацію. Навіть талмудичні „талдичення” і моторошні ремігання марксо-ленінських догм, виконувані з серцездіраючою нудотою і мертвизною Деборіними і Мітіними, були трішки ближчі до поняття про філософію.

А вже, скажимо, велика праця Розумовського, середини 20-х років, — хоч стилем викладу нагадувала філософські книги Заходу, сучасні їй; але знищено її, заборонено і забуто.

Також талановиті твори М. Ліфшица (середини 30-х років), який в ділянці літературознавства і естетики пробував відживити діямат — духом совєтського неогегельянства, видавалися свіжими: в них була оригінальність викладу і сміливість думки.

Але і ці спроби оновлення придушено.

Бо вони від замогильно-канонічного діямату відхилялися в напрямку до справжньої філософії з її живою думкою.

Особливо визначна серед всіх діяматчиків була постать українця, родом з Галичини, всебічно освіченого і ніби наелектризованого для невтомних філософських шукань. Це — В. Юринець, мислитель суто європейської вдачі; енциклопедист із феноменальною пам'яттю і залюбленістю в красному письменстві. Він виривався з полону червоної схоластики (вживаємо слово в його пізнішому значенні — після корифеїв середньовіччя); виривався нервово і запальливо, мучений її отруйною павутиною, хоч і зберігав її термінологію і ряд головних категорій.

Знищено цього філософа і його праці; заборонено реабілітувати його ім'я.

На кладовищенському пожарищі філософії збудовано червоноказарм'яний сарай діямату: в стилі москвотатарського гвалту над всякою думкою, що виявляє в собі соки вільного життя.

Позбавлений навіть самої великонімецької філософської „монастирщини” стилю, що була в Маркса і Енгельса. Їхнього розмаху, інтелектуальної сили та різноманітності, — діямат, як огузок провінційносовєтської „ідеології”, з шаманськими метикуваннями, возведено в духовний культ для ССРСР. Встановлено його обов'язковість, а також здійснено карність всіма переслідуваннями — за відступи від нього.

В кутки його домовинних догм ув'язнено філософську думку.

Махнули рукою навіть на Маркса, який ніколи не твердив що сама матеріальність *визначає* свідомість, як стало в советських лекторів-діяматчиків. На його думку, така визначальна сила належить „реальній базі”: сукупності *виробничих відносин* суспільства, яка діє „опосереднено”. Він також ніде не твердив, що свідомість *творюється* безпосередньо самою матерією, як жовч — печінкою. Він з Енгельсом навіть насміхався з того.

Але советський діямат *фактично* обернувся такою печінковою „філософією”.

Маркс не підводив все духовне життя під матеріялістичний чи соціяльний ранжир: навіть робив величезні вийнятки з-під всякого визначального впливу матеріяльних і суспільних чинників: вийнятки для цілих ділянок духовного життя. Досить нагадати про деякі сторінки з „Вступу до критики політичної економії”, — там особливості, наприклад, трагедії та епічної поезії пояснені виключно загальнолюдськими психічними прикметами, і підкреслено, що немає жодної відповідності до ступенів суспільного розвитку; навпаки — співвідношення зворотне.

Фундатори марксизму, як правило, не оцінювали вартости літературних творів — по їх „тенденції”, політичній спрямованості; означали основною прикметою мистецькість, часом навіть супроти „ідеології” авторів. Маркс і також Енгельс (наприклад, в його листах до письменниці Маргарет Гаркнес) цінили об’єктивного мистця Бальзака, не зважаючи на його релігійність і легітимізм. Його династично-дворянські погляди, „реакційність” його концепції, — *вище від усіх письменників з революційними і соціялістичними поглядами.*

Супроти такого критерію, московський діямат знає оцінку „прийнятности” і вартости творів новітнього письменства (з класиками довелось зробити компроміс!), — *тільки* з погляду ідеологічної і політичної тенденції.

Советський діямат, як також „історичний матеріялізм” московської школи, це — здегенерований марксизм.

Але в Москві, „на верхах”, прийнято думати, що він є „творче продовження” марксистської доктрини. Твори обох бородатих „класиків” марксизму, Маркса і Енгельса, ввесь час пере-

видаються і нав’язуються всім для вивчення, ніби коран.

Такий діялектичний матеріялізм постачають для діячів науки — теж в порядку обов’язковости. Які ж наслідки? Нещасні! Увесь діялектичний матеріялізм, в його ніби „клясичному” вигляді, виявився мертвим зашморгом для наукової думки.

Це настільки очевидна річ для вчених в СССР, що вони почали відверто про це говорити. Як свідчить один з першорядних кореспондентів ньюйоркського „Таймсу”, еліта атомових учених, математиків, астрофізиків в СССР прийшла до висновку про помилковість концепції марксистського матеріялізму, і про присутність Вищої Сили в природі.

Можна було сумніватися щодо вірогідности цього повідомлення з Москви. Але раптом стала подія, яка потвердила з більшою силою, ніж — якби запевнення прийшли від цілого збору закордонних очевидців.

Виступив один із найвидатніших вчених СССР — фізик, академік Петро Капиця (народж. 1894 р.); його стаття, вміщена в часописі „Экономическая Газета”, зветься: „Теорія, експеримент, практика”. Були чутки про українське походження П. Капиці, але вони не потверджені, так само, як відомості про чин його батька, нібито генерала царської служби, розстріляного большевиками.

На самому початку 20-их років Петро Капиця переїхав в Англію, вчився і працював у Кембриджі, під керівництвом славетного вченого Резенфорда, творця електронної теорії і, власного, основоположника сучасної науки про атом. Успіхи нового учня, зокрема в фізиці низьких температур, були такі визначні, що для нього збудовано спеціальну лябораторію, — врочисто відкрито її в 1933 році. Через рік, для участі в науковій конференції, Капиця поїхав до Москви, звідки вже не вернувся. Лябораторію советський уряд купив за 90 тисяч доларів і перевіз в СССР. Капиця опинився в немилості і під домашнім арештом — після війни, бо не захотів працювати над атомовими бомбами. Йому належить визначна роль в конструції „спутників”.

Авторитет його в науковому світі вийнятковий, і тому його виступ дістав міжнародний розголос і, напевно, широкий відгомін в СССР.

Стаття проф. П. Капиці вражаюча: в ній стверджено, що марксистська (себто матеріалістична) діалектика сама не може розв'язати жодної наукової проблеми. Прийнята як єдиний ключ до такого розв'язання і як критерій вірності наукових теорій, — вона загальмувала розвиток науки в ССРСР. І далі: успішні дослідження космічного простору здійснено всупереч діалектичному матеріалізмові; вони були б неможливі, якби вчені слухалися марксистських філософів.

Ці філософи, не маючи належного знання фізики, однак, осуджували головні успіхи науки як нечинні, бо вважали їх супротивними марксистській діалектиці.

Стаття П. Капиці, зрештою, вголос підсумувала весь історичний *конфлікт*, в якому виявилася незамирима ворожість між матеріалістичною діалектикою, з одного боку, і сучасною наукою, — з другого.

Названо ряд найвизначніших здобутків модерної науки, засуджених матеріалістичними діалектиками. Зокрема, праці Гайзенберга.

Проф. Вернер Гайзенберг — директор знаменитого інституту фізики ім. Плянка. Першорядний математик і співтворець сучасної атомової аналізи, він всі зусилля приклав виключно для мирного вжитку атомової енергії. Світову славу здобув успіхами в розвитку квантової механіки.

Виробив свій математичний шлях до розв'язання проблем, і в 1932 році одержав нобелівську премію — за т. зв. „принцип невизначеності”, згідно з яким процеси в атомовому світі неможливо спостерігати без штучної зміни їх. Неможливо виміряти одночасно позицію часток і швидкість їх — з досконалою точністю. Виміри завжди матимуть певний ступінь неозначеності.

Цікаві уваги про цей принцип подав Дж. Томпсон, нобелівський лавреат, один з провідних учених сучасності, син славнозвісного фізика, теж лавреата премії Нобеля.

Вплив самого нашого спостереження, здійснюваного з посередністю світла, — на великі об'єкти є незначний; бо хоч світло становить силу, однак, вона ніщотна, скажім, супроти притягання планет до сонця.

Інша справа з атомовими частками: поштовх від світла, який діє на електрон, є цілковито

важливий. Одна кванта світла становить найменшу міру, що творить вплив на електрон і уможлиблює його спостереження, стурбувавши його. В момент наступний, після того, як частка була потурбована, — як ми можемо визначити: чи тепер позиція частки є наслідок її природного руху, чи наслідок поштовху, який уможливив спостереження? Щоб дізнатися, треба було б обрахувати поштовх від першої кванти світла; для того необхідно знати силу і напрямок самого початкового поштовху, але він, як стверджено в квантовій теорії, зостається невизначимий. Отже, обрахувати наслідок неможливо. Сама дія спостереження своїм турбуючим ефектом змінює предмет спостереження.

Вплив принципу неозначеності на інтелектуальне життя Заходу є, — за висловом Дж. Томпсона, — революційний; бо змінює весь „клімат” впорядженого світу причин і наслідків; світу, в якому панує *детермінізм*.

Тепер на зміну йому, в сфері *найтогнішого* дослідження світу, з бездоганними математичними способами аналізу, прийшла *невизначеність*, що представляє елемент випадковості, можливості, незбагненності.

Тут немає, звичайно, місця для марксистського детерміністичного кодексу законів — в такому значенні, як про них писав Енгельс: „діалектичні закони являються дійсними законами природи і, отже, мають силу також і для теоретичного природознавства”.

Виявилось, що *не мають*.

Все новітнє пізнання природи, яке принесло найбільші відкриття за всю історію людства, — не потребувало ні коми з законів матеріалістичної діалектики і засвідчило її абсолютну зайвність і невжитковість, а в самому ССРСР навіть її цілковиту шкідливість для наукової думки.

Бо вона становить переважно збір схолястичних мітів — з перестарілої концепції, яка нав'язана природі: її „дереву життя”. Натомість праці Гайзенберга з квантової механіки і математичного трактування проблем атомової фізики допомогли виявити властивості елементів: хемічні і фізичні; наблизили наукову думку до найглибшої *реальності природи*.

Заслуги Гайзенберга, як одного з творців квантової механіки, визнані в цілому світі. Від математичної аналізи походять, зрештою, і його

го філософічні висновки, сформульовані почасти в „принципі невизначеності” і окремо в його філософських статтях.

Один з його висновків: поняття матерії стало зайвим — воно не відповідає тому, з чого складається світ. Світ складається з „чогось”, і єство його нам *невідоме*; можна його умовно означити словом енергія, — але воно виявляє себе різно: то ніби частка, то ніби хвиля. Так звані закони природи у відношенні до цього „чогось” не мають характеру законів точних: вони мають значення закономірностей статистичного порядку.

Попереднє покоління, в розсліди моря атомової енергії, відправлялося від Айнштайнового берега, що виглядав фантастичним в його суперечності з прийнятими поняттями.

Тепер відправним берегом служать праці Гайзенберга. І не тільки в ділянках фахових, де ці праці відкривають нові шляхи математичного рішення проблем, але також і в ділянках модерної філософії, яких часом сягає сам автор „принципу невизначеності”. Зокрема, в статті „Уявлення про природу в сучасній фізиці” (в журналі „Daedalus”) він означає різницю між світоглядом XIX століття і сучасності.

Для минулого століття характерним був, — за висловом Гайзенберга, — „спрощений матеріалістичний погляд на світ”; природу уявляли з строго закономірними процесами, що відбуваються в просторі і часі, в яких, незмінні своїм єством, проходять атоми і, „через взаємне переміщення і рух, утворюють барвисту панораму почуттєвого світу”.

В кінці XIX століття ця спрощена картина почала тріщати. З відкриттям атомових часток і вивченням їх, — „елемент абстракції, відсутності видимого був внесений в розуміння світу, яке доти було простим, предметним”.

Дедалі все більше виявлялася схематичність понять т. зв. клясичної фізики.

„Ми прийшли до висновку, — писав Гайзенберг, — що закони природи, які ми формулюємо, — характеризують не частки, що входять в склад атомів, а тільки наше знання цих часток.

Цей висновок сучасної науки є своїм характером т. м. смертельно протилежний до всіх тверджень матеріалістичних діялектиків, особливо Енгельса і Леніна, про їхні „дійсні” зако-

ни, „обов’язкові для теоретичного природознавства”; — уявлення про такі закони становлять собою спрощені і схематичні здобутки минулого, що тепер втратили колишню вагу.

За висловом Гайзенберга, „мета наукового дослідження — не природа сама собою, а природа, відкрита шуканням людини”.

І якщо в минулому столітті створено культ науки (Штравс і інші), своєрідну „релігію” науки, яка принципово нібито спроможна пояснити все: далі й далі, без кінця, в матеріальному світі з його непохитними законами, тільки, мовляв, потрібен для цього час і зусилля, — то цей гордий міт тепер катастрофічно розпався.

Закони втратили наданий їм характер, а матерія розпорошилася в збори таких сил, єство яких невідоме і неозначиме, з їх „хвилями ймовірності”.

Але розпад гордого людського міту супроводиться ствердженням найбільшої правди про світ природи, який сам свідчить про свого Творця. Відкрилися вражаючі глибини життя в цьому світі, де безлічі комплексів криють в собі колосальність електрично-огненних потужностей, в складних і мудро злагоджених взаєминах: з ладами, в яких скрізь підосновою являється ніби одна вселенська свідомість.

Крізь математичну структуру космосу, — з її абстракціями, ймовірностями, невизначеностями, парадоксами, випадковостями і такими поняттями, що цілковито суперечать просторово-образному уявленню людини про світ, — несподівано проступає незбагненна і жива велич творчої могутності.

Один з найвизначніших будівників модерної науки, славетний астрофізик Джемс Джінс писав (у книзі „Таємний всесвіт”): „Потік знання веде нас до матеріальної реальності; всесвіт тепер виглядає скоріше як велика ідея, ніж як велика машина”.

В цьому розвитку модерної науки, який здійснився майже виключно на Заході, де не було державно-примусових філософських догм, роля діялектичного матеріалізму просто ніяка. Енгельсова претенсія на обов’язковість її виявилася вигадкою. Справжня наука на своєму життєвому шляху пішла проти неї. Діямат — це одна з зайвин від XIX століття, втримувана в СРСР з політичною метою: для інтересів диктатури однієї партії, що їй служить як світо-

глядовий культ, затримуючи прогрес наукової думки.

Тому проф. Капиця в своїй статті виступив проти адміністративного окумуирення цього філософського трупа. Жерці цього божка осудили, крім праць Гайзенберга, також інші досягнення модерної науки, про які згадує П. Капиця: теорію релятивності А. Айнштейна, науку кібернетики, теорію Павлінга, Менделівську генетику. Але, крім згаданого в статті, скільки надзвичайно важливих, цінних, плідних праць в інших ділянках світової науки: в літературознавстві, історії, дослідженні образотворчого мистецтва, в ділянці права, економіки, психології, педагогіки, геології тощо, — осуджено здичавілими діяматчиками і заборонено в ССРСР! Скільки надзвичайних спроб наукової думки в самому ССРСР: вирватися з тенет червоного догматизму і відкрити нові перспективи для дослідження, задушено шаманами діямату, а сміливих вчених зацьковано. Про це не міг згадати проф. П. Капиця, бо це склало б величезний перелік, особливо з України. Московський діямат трубною трутою з свого світоглядного кладовища, змртвлюючи, як пошесть, кожен зелений пагінок свіжого і вільного життя духового.

Пишучи книгу „Матеріялізм і емпіріокритицизм”, Ленін не шукав наукової правди і не мучився невирішеностями. Для нього діалектичний матеріалізм був догмою. „Вождь”, переглядаючи найновіші на той час книги, не міг не бачити, що справа з тотальною розколиною в попередній картині всесвіту (яка, за висловом Гайзенберга, „тріснула” в кінці XIX століття) є надзвичайно важлива. Писав свій твір через десятиліття після того. З’явилися нові напрямки в науковій думці, маючи за собою вражаючі факти з експериментальної фізики, яких неможливо було нікому ні знехтувати, ні пояснити з погляду попередньої панорами і діалектичного матеріалізму.

Але знехтував Ленін і спробував пояснити по-стародіяматськи.

В цьому не було б особливого дива, бо кожен може помилятися; але Леніна, позбавленого ординарної наукової обережності та бодай найменшої інтуїції справжнього вченого-дослідника, проголошено зверхгенієм якраз в світі наукової думки, на основі тієї стародогма-

тичної і помилкової книги діямату. Як багато означає інтуїція справді великих вчених, видно на прикладі найвидатнішого природника цього століття, академіка Павлова, і також на прикладі будівника концепції ракетних апаратів для космічної подорожі, Ціолковського: обидва відчували і бачили, що марксизм є омана, і терпіти його не могли. Директор інституту експериментальної медицини, визначний економіст, філософ і письменник, О. О. Богданов, хоч вернувся до марксизму після ідеалістичного шукання, однак, збагнув всю вагу нового відкриття і значення нових течій філософської думки, зв’язаних з тим відкриттям: течій, на які в той час з образами і кпинами напався Ленін.

Він на суттєві докази Богданова відповів злобними випадками, бо не міг їх спростувати.

Ще в середині 20-их років відповіді О. Богданова можна було знайти в ССРСР і прочитати, — потім їх знищено скрізь.

Це не перший раз російська „революційність” матеріалістичного крила так відповідає на глибокі правди. Попередники і наставники Леніна, т. зв. „революційні демократи”, на чолі з М. Чернишевським, такою брутальною лайкою відповіли на правдиві докази великого українського філософа Памфіла Юркевича, творця новочасної „філософії серця”, в якій виразилися найістотніші прикмети християнського світогляду нашого народу.

Ленін домігся дискредитації в ССРСР — всіх філософських висновків, що неминуче впливали з нового стану в наукових дослідках. Він діяв, як супротивник тих дослідів і висновків, хоч весь час прикривався запевненнями про науковість: так само запевненнями про свободу прикривався, запровадивши небувалу диктатуру з терором Чека і безсудними розправами всіх родів.

Він перший загальмував розвиток нової концепції в модерній науці для цілого ССРСР, і слідами пішли переємники.

Тому цілковито протилежними до правди являються слова з „Історії ВКП(б)”, де сказано, що Ленін виконав узагальнення „всього важливого, з того, що придбано наукою і насамперед природознавством за цілий історичний період”: себто від смерті Енгельса (1895 рік) до виходу книги „Матеріялізм і емпіріокритицизм”.

Степан Галамай

ЗАВВАГИ ІНШИХ ПРО ІДЕОЛОГІЮ

„Хай собі Арнольд Тойнбі, щедрий на великі букви, ганьбить націоналізм як «катастрофальний розклад», «покруч індустріялізму і демократії» або як «жахливий наслідок стику нашої модерної західньої демократії з парафіяльною державою», — для народів, що поставили останнім часом домагання рівного статусу в світі, націоналізм є та суть, якої вони жадібно шукають». Таке стверджує один з цікавіших дослідників національного питання, Руперт Емерсон, у статті „Націоналізм і політичний розвиток” („Журнал Політики”, лютий 1960). Отже, якщо вірити Емерсонові, то для Тойнбі націоналізм це — катастрофальний розклад.

А ось і український соціаліст Павло Граб в журналі „Вільна Україна” (ч. 32, 1961) пише про „повну невдачу та очевидну помилковість і дискредитацію ідеологічних і програмових позицій ОУН-івського руху”.

Насправді ж, він спротивився такому творчому узагальнюванню, виконаному Богдановим в його великій праці: „Емпіріомонізм”. В ній угрунтовано і розвинено „філософію живого досвіду”: принцип її полягає в тому, що дві сторони — фізична і психічна, об’єктивна і суб’єктивна, дані в життєвій діяльності і пізнанні в єдиному людському досвіді як два вияви його, а не протиставні сторони.

О. Богданов, ставлячи вигляд об’єктивної реальності в залежність від самого наукового досвіду з пізнання її, передвістив, як дехто з віденської школи емпіріокритиків, подекуди дослівно, висновки Гайзенберга і всіх фундаторів найновішого періоду в модерній фізиці. В іншій праці О. Богданова — в „Тектології”, зроблена колосальна спроба побудувати „загальну організаційну науку”, на основі всього здобутого досвіду пізнання. Виокремивши певні моделі і типи організаційних процесів, — передусім в зразку взаємин між осереднім чинником і підрядними (соняшна система, родовий лад, головна думка з її супроводами, основний член речення і другорядні і т. д.).

Богданов оглядає найяскравіші події духовного і громадського розвитку, в яких виявля-

Не важко зрозуміти нехіль до націоналізму у патріота Великобританії Тойнбі, бо під впливом визвольних рухів народів Азії і Африки відкололися і відколюються в наші часи від британської імперії її частини, але таки трудно збагнути душу патріота соціалістичної партії П. Граба, який невідомо на базі чітких доказів і „студій” робить з легкої руки висновок про дискредитацію ідеологічних і програмових позицій українського визвольного руху.

Історія українського народу за останнє чвертьстоліття, визвольна боротьба ОУН-УПА-УГВР, підготовка і переведення актів проголошення самостійності в Карпатській Україні в 1939 р., відновлення самостійності України 30 червня 1941 р. у Львові, врятування честі української нації, яка завдяки націоналістам не дозволила себе повести на заріз, але поставила збройний спротив обом окупантам — пов-

ються означені типи. Це вчення його, разом з іншими, наприклад, його „теорією рівноваги”, що вносила коректив супроти традиційної схеми діямату, — було гостро осуджене, з ініціативи Леніна. Але спроба творчого перегляду обох діяматських схем, придушена диктатурою головного їх жерця, все ж відізналася в працях інших теоретиків, наприклад, Бухаріна в його „Економіці перехідного періоду” („загальній теорії трансформаційного процесу”), в якій виконано, скажимо, перегляд схеми Маркса — відносно „прориву” ланцюга капіталістичних країн. Супроти Маркса, Бухарін твердив, що цей прорив здійснюється не в найвище розвинених країнах капіталізму, а в розвинених найслабіше. Ленін і на цю спробу ошкірився нотатками, хоч і сам зробив, наслідуючи Бухаріна, також „ревізію”, вибравши середньо розвинені ланки, бо вже всім видно було, що Марксівська схема помилкова. Співзвучно до новаторства Богданова і Бухаріна складалися праці надзвичайно талановитого українського економіста — Гринька, якого Москва забрала собі (як і кінооператора Довженка), скалічила, згасила його талант і самого фізично знищила.

но і всесторонньо заперечує твердження Граба про „помилковість, невдачу і дискредитацію ОУН-івських позицій”.

Коли п. Граб, автор таких неправдивих тверджень, як, наприклад, брак інтелектуальних сил у нашому середовищі чи навіть скрашування націоналізму, говорить про „глибокий інтелектуальний змаг”, методологію, чи про „політичне знання”, то треба було б сподіватися, що він перейшов оті чотири ступні досліду, що їх вимагає солідна історична наука. Як мало б бути відомо тому, хто взявся з наукових позицій виносити присуд націоналізмові, що, Бернгайм („Наука про історичну методу і філософію історії”, 1908) називав такі ступні історичного досліду: 1) гевристика — збирання історичних доказів, 2) критика — оцінка доказового матеріалу, 3) схоплення (нім. авф-фасунг) — зрозуміння справжньої суті доказів і 4) представлення — виклад нової ідеї (висновок) у світлі оцінюваного матеріалу.

Павло Граб нічого того не зробив, доказів не наводить, матеріалу не зібрав, але має сміливість заперечувати дійсність і виносити нічим не обґрунтований присуд українському визвольному рухові. До того ж він не береться самотужки оцінювати націоналізм, а пливе за „вітром сучасності”, що віє від Тойнбі, який не розуміє й не хоче розуміти національних рухів, і, з другого боку, повторює закиди значно меншого формату мислителя — п. Лісового.

Колись п. Лісовий, зрадивши ідеали своєї молодости, тобто націоналізм і того самого Донцова, що його він тепер намагається заперечити й понизити, щоб заглушити голос своєї совісті, поспішив на замовлення партії Багряного розколювати „бандерівську більшість” в таборах еміграції в Німеччині. Ось тоді то ввесь жаль і ненависть до своїх колишніх друзів, що не визнали його великим, він вилив у ряді нібито соціологією підлитих статей під загальним заголовком „Розлам в ОУН”. Закиди, перекручення дійсности, підозри, необґрунтовані узагальнення, висновки і тези в тих статтях Лісового до такої міри були просякнуті жовчю, що ніхто (окрім, здається, п. Гайваса в паризькому „Українському Слові”) не захотів з ними дискутувати. І сам п. Лісовий після того надовго замовк.

І тільки тепер, після десятка років, витягнув п. Граб пилом забуття припорошені „аргументи” п. Лісового і, розраховуючи на безкритичних читачів, пише: „Ця націоналістична група найбільша кількістю, але найслабша на інтелектуальні сили. Її провідники в минулому не ставились серйозно до систематичної інтелектуальної праці. Редагований Донцовом „Вісник” був для них майже єдиною основою їх політичної освіти. Вони не хотіли вглиблюватися у скомпліковані проблеми соціології, політики, економіки, суспільної психології...”

Все це, звичайно, видумка, і ні одно з тих тверджень не має ніяких підстав. Кожний правник — а їх в нашому русі більше, ніж у всіх разом взятих інших українських політичних групах — мусить познайомитися з основами соціології, економіки і навіть суспільної психології. Те саме стосується до студентів філософських факультетів і студентів політичних наук. Не є моїм завданням заперечувати закиди п. Граба, бо на це треба було б більше місця і це відбігає від моєї теми про ідеологію. Можу тільки загально ствердити, що закид про брак інтелектуальних сил в якійсь мірі можна було робити в 30-их роках, коли націоналізм був ще, сказати б, студентським рухом, був в меншості. Але тепер, коли націоналістичний рух став більшістю, коли кожний об’єктивний журналіст пам’ятає, що свого часу Головна Команда УПА пересилала закордон допомогу нашим вченим, коли довкруги „бандерівського” середовища після 1945-го року гуртувалися діячі культури в Мюнхені („Українська Трибуна”, журнал мистецтва і культури „Арка” і т. д.), та й сьогодні не в соціалістичній „Вільній Україні”, але якраз в таких виданнях, як „Визвольний Шлях” у Лондоні, як „Вісник” в Нью Йорку, „Гомін України” в Канаді, „Шлях Перемоги” в Мюнхені, виступають наші найповажніші наукові сили — то хто повірить, що закиди п. Граба подиктовані щирою журбою за високий рівень нашої публіцистики, нашої культурної творчости.

Отже, ясно, що п. Граб тенденційно, з метою принизити, „підкосити ноги” тим, хто хоче глибше розглянути складні суспільні питання, підтасував, повитинав з моєї статті рядки так, як у тій дитячій грі вибирають кусники матеріалу, щоб скласти потім з них якийсь образ,

і — „продемонстрував”, що ті рядки своїм змістом цілком подібні до рядків проф. Старосольського.

Я виясню цю подібність дещо пізніше. Тим часом запитую: коли в тій самій статті, що її не по суті, але з формального боку, „заатакував” п. Граб, я згадую і Донцова, і Орлика, і Родее, і Фріделя, то чому мав би не згадати проф. Старосольського? Адже відомо, що не тільки я, але більшість студентів 30-их років шанували покійного професора, і мабуть, якби він жив тепер, то не робив би з того приводу такого шуму, який вчиняє його „оборонець”. Коли ж п. Граб слідом за Лісовим цей шум творить, то в цьому якраз і виявляється тенденційність соціалістичного неофіта, який виконує нині те саме завдання, що його для „багрянців” колись в Німеччині „перевиконував” п. Лісовий.

Пан Граб, намагаючись переконати читача, що „найбільша націоналістична група” не хотіла вглиблюватися в скомпліковані проблеми політики, повторює закиди Лісового із згаданої брошури „Розлам в ОУН”, який писав про „розклад націоналістичного руху” (стор. 81), його „націоналістичний анальфабетизм у суспільно-політичних справах” (стор. 135), „отруйні концепції” (стор. 138), про „жахливий спосіб плекання «культу героїв»” (стор. 139), про те, що „націоналістична література вбога до безнадійности на всяку думку” (стор. 157) і т. д.

Прошу в читача вибачення за цитування всіх „соціологічних” випадів. Але вони показують, мов на долоні, весь той „інтелектуальний змаг” п. Граба, всю ту „високу політичну культуру”, і все „політичне знання соціології, економіки, навіть суспільної психології” п. Лісового і, нарешті, переконливо доводять, що надхненником п. Граба був не хто інший, як саме п. Лісовий. Ось так приходиться відповідь на загадку: звідки і чому зародилася в умі п. Граба ідея про те, що для написання, зрештою, загальних завваг про ідеологію, про яку десятки авторів писали в українських часописах і журналах впродовж останніх 25 років — я нібито „присвоїв методологію пок. Старосольського”.

Тепер ясно, що п. Граб присвоїв собі методологію п. Лісового і хоче цей же „гріх присвоєння” пришити мені. Насправді, я замало обізнаний з книжкою проф. Старосольського „Тео-

рія нації”, про яку десь хтось висловився, що, хоч і соціаліст, проф. Старосольський написав її для націоналістів. Якби вона була в мене під рукою під час писання статті, то напевно п. Граб не мав би нагоди написати таку вимовну, „науковим” стилем і „правдою” підбиту статтю п. н. „Націоналістичні шукачі ідеології”.

Може варто ще додати, що подібно до того, як п. Граб взяв „аргументацію” від п. Лісового (дивно близькі ті „рослинного характеру” псевдоніми), п. Лісовий теж сам нічого оригінального не вдумав, а тільки повторив закиди противників українського націоналізму, зокрема противників Донцова. І так, наприклад, обидва вони пишуть, що націоналісти пробують „склеїти свою програму”, або згадують про те, що націоналісти соціальні проблеми називають „жолудковими”. Про ті самі справи і майже тими самими словами писав К. Пушкар ще в 1933 р.: „Націоналістичні гуртки... робили спроби склеїти щось вроді позитивної програми” (К. Пушкар. „Націоналізм — критика фраз”, в-во „Громада”, Львів, 1933, стор. 18). І далі він твердив: „Про „жолудкові ідеї” пише нині Донцов, пишуть і менші, як Ст. Охримович („Сам. Думка”) і другі”. Ще далі — висміювання ідеалізму і розраховані на „зжолудкованих” читачів закиди в сторону націоналістів та їхніх теоретиків. І ось п. Граб за Лісовим та Пушкарем (ще один псевдонім!) в 1962 році повторює старі „аргументи”, називаючи це „прогресом” і „глибоким інтелектуальним змагом”...

Немає потреби заперечувати поодинокі закиди п. Граба. На них свого часу відповідав Р. Орликівець у книзі „Український націоналізм”, а зокрема в її другій частині (стор. 157—246). Тут тільки принагідно згадаю, що п. Граб пише явну неправду, ніби націоналісти не хотіли студіювати соціальної проблематики, бо і С. Орелюк, і недолюблюваний п. Лісовим Стецько-Карбович не раз писали на ті теми (див. брошуру Стецька „За новий суспільний лад” і т. д.). А Максим Орлик в трудних еміграційних умовах на переломі 1939 і 1940 р. зумів написати поважну працю п. з. „Ідея і чин України”, що її частинами „Вісник” ООЧСУ в цьому році друкує. В цій книжці читач знайде окремий розділ: „Соціологічні основи українського націоналізму”.

Максим Орлик глибоко доцінював вагу соціального моменту і студій саме цього відтинку нашої визвольної боротьби (так, як, зрештою, це стверджувалося в усіх постановках конференцій і зборів ОУН). Він писав (стор. 38 моїх записок):

„Український націоналізм розуміє життя як одну інтегральну, органічну цілість. Різні ділянки і форми суспільного життя, як культура, цивілізація, господарство, соціальне і родинне життя, держава, виховання — це лише різні природні форми, різні сторони одної інтегральної цілості. Націоналізм — за розвою тяглість і різноманітність чинностей і змагань, націоналізм не нехтує економією і технікою, тільки не кладе їх в основу життя. Признає належне їм місце (ст. 40) в цілості суспільного життя, як витворам суспільного життя. Не машини й матеріальні сили творять і формують людське життя, але, навпаки, людина, людський творчий дух, людська воля створили машини для своїх життєвих потреб і дальшого росту... Праця думки (ст. 42) визначає план, підбирає форми, засоби і способи вияву життєвих енергій, причиноюється до виникнення ідей... Життєво-суспільні енергії являються коли розсіваються у надто абстрактних поняттях і утопіях або гасають на дикому коні пристрастей й сліпих гонів, коли не мають виразної цілі й ідеї... Свідомо дисциплінована і постійно активна воля, чинна ідея та свідомий зорганізований чин, праця і творчість, єдність духових і вітальних сил, органічна єдність суспільності і індивідуальності, синтеза глибини і концентрації внутрішньо-духового життя та зовнішньої активності в опануванні і перетворенні світу — це підстави українського націоналізму”.

Іншими словами, український націоналізм завжди прагнув і прагне до творчого поєднання, назвімо це умовно, „вольовізму і інтелектуалізму”, і ні в якому разі не нехтував і не нехтує ні одним, ні другим, а також не може і не ставиться легковажно до солідних студій політики, соціології, економіки чи суспільної психології, всякому елементові приділяючи відповідне місце і у відповідному часі. Українська нація в боротьбі, цілком закономірно, мобілізує насамперед те, що потрібне на ведення боротьби. Зрештою подібне було і з іншими народами. І так, наприклад, Газем Закі Нузуйбей в своїй книжці „Ідеї арабського націоналізму” (стор. 61, 1956), пише: „Нації, які раптово виникли або які проходять метаморфозу цілком природньо, потребують у вищій мірі ідеологічного унапрявлення, а якраз арабська нація належить до тієї категорії тому, що вона недавно піднялася до стану національності... як нація

(не зважаючи на давність своєї історії) в модерному сенсі, араби мусіли починати майже з нічого...”

Звичайно, автор говорить про 1940-ві роки, тобто про роки виникнення модерного арабського націоналізму.

Як бачимо, наголошування на ідеології не є виключною ознакою українського націоналізму, воно притаманне також і іншим націоналізмам. Тим часом нічого подібного немає в англосаксонському культурному крузі.

Згадує про це Газем Закі Нузуйбей так: „Британія — це країна, в якій націоналізм не був еманациєю якогось особливого філософічного формування, але він розвинувся довкруги партійних платформ і спільного досвіду” (стор. 59). Якщо це так, то тепер ясно, чому англійці, а за ними й американці не тільки недоцінюють, а іноді навіть виступають проти ідеології. Відчуваючи це як прикре непорозуміння серед українських наслідувачів такої настанови, я й писав свої „Завваги про ідеологію”.

(Продовження буде)

Від Редакції: Нижче даємо уривок з друкованих на чотирьох європейських мовах матеріалів у зв'язку з процесом проти вбивника Степана Бандери і Лева Ребета.

„Арешт мімцями Голови Проводу ОУН, Степана Бандери, Голови Правління, Ярослава Стецька і інших членів уряду, переслідування і арештування членів похідних груп ОУН і визначних осіб українського визвольного руху — не залишали найменшого сумніву щодо постави до України і ОУН гітлерівської Німеччини. ОУН перейшла знов до нелегальних методів боротьби і з другої сторони продовжала відкриту боротьбу проти нового окупанта.

Висока національна свідомість, патріотизм і державотворчі здібності українського народу проявили себе вже в перших місяцях німецько-російської війни, коли то українське населення зуміло власними силами відбудувати адміністративний апарат і нормальне функціонування всіх органів суспільного і державного життя.”

(Степан Ленкавський: Організована боротьба за українську державу, Мюнхен, 1962)

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПИТАННЯ*Софія Наумовиц***ШЕВЧЕНКОВА ПРАЦЬОВИТІСТЬ**

У нових виданнях Шевченкових творів со-вєтські „шевченкознавці” завжди підкреслюють і по-своєму вияснюють всі ті місця, де він кидає громи обурення на „панів” і „поміщиків”, де змальовує горе й недолю кріпаків, зокрема беззахисних дівчат. Зате вони пропускають або перекручують інші місця поетових творів, де надто виразно розправляється Шевченко з окупантським режимом Москви в Україні.

Тому до речі буде зайнятися, бодай загально, однією з рис Шевченкового характеру, а саме його працьовитістю, бо з нею тісно пов'язані і його погляди на соціальні проблеми. Що ця працьовитість зумовлена до деякої міри його геніяльністю не приходиться й говорити.

Кожний, хоч трохи ознайомлений із життєписом Шевченка, знає, що малий Тарас почав працювати з самого малку, як зрештою й усі кріпацькі діти, та ще й сироти. На восьмому році життя, втративши батька й матір, притулився він у дяка за учня-попихача. За два роки вивчив, як пише в своїй „Автобіографії”, грамотку, часловець і псалтир, виконуючи при тому важку домашню роботу. У тому часі почалися й його перші заробітки: за читання псалтиря над померлими дяк давав йому „десяту копійку”, хоч і бив часто. Тому й покинув його Тарас, забравши зі собою „книжечку з кунштниками”. Оця то книжечка й була його єдиною розрадою, коли він став за громадського пастуха, після невдалої спроби вчитися малярства в сільського майстра. Майстер, не догадуючись про великі обдаровання Тараса, змушував його відрами носити воду та розтирати фарби.

Не краще було й у діди́ча Енгельгардта, який забрав Тараса до своїх палат за покоєвого козачка. Палати були обвішані картинами суздальської школи (яку Шевченко згодом часто критикував), і оті „ляндшафти” змальовував Шевченко ночами, при свічці, краденим олівцем на краденому папері, поки однієї ночі Енгельгардт не застав його при цій роботі і не звелів відлупцювати. Але навіть ця болюча й принизлива кара не стримала Тараса від ма-

лювання. Їздячи з Енгельгардтом до Києва, Вільна та Петербургу, стягав він зі стін заїздів портрети московських „героїв”, щоб потім, на дозвіллі, їх копіювати.

Проте, це малювання молодого Тараса ніяк не задовольняло. Він не переставав просити Енгельгардта, щоб віддав його в науку до справжнього маляра. Енгельгардт, звичайно, не розумівся на малярських справах і, замість пошукати доброго мистця-маляра, віддав його в Петербург до майстра Ширяєва, який також розмальовував будівлі стінописами. У нього знову прийшлося виконувати Тарасові всіляку чорну роботу, далеку від мистецтва. А коли літній уже Ширяєв і давав йому розмальовувати копули театральних заль (наприклад опери), то це йшло завжди на рахунок майстра. Але юнак не знеохочувався. Працюючи днями для Ширяєва, петербурзькі „білі” ночі він використовував на те, щоб змальовувати скульптури, які прикрашали Літній сад.

Там, у тому саду, познайомився Шевченко з українським малярем Іваном Сошенком, який порадив йому малювати з природи. Зустріч з Сошенком була переломовою в житті Тараса Шевченка. Побачивши великий Шевченків талант, зокрема в його оригінальних працях, загадав Сошенко показати їх найславнішому тоді на всю російську імперію „царському” маляреві німецького походження Карлові Брюллову. Ці Шевченкові праці так сподобались Брюллову, що він без надуми погодився намалювати портрет поета Жуковського, щоб за виручені гроші викупити Шевченка з кріпацтва. Незабаром після того Шевченко стає студентом Академії Мистецтв.

Така головокружна кар'єра — від сироти-кріпака до студента академії — могла б здеморалізувати юнака слабшого характеру. Та не такий був Шевченко. Не зважаючи на те, що своєю інтелігенцією, начитаністю та товариськими прикметами він придбав собі багато друзів, які часто запрошували його на різні веселі забави, Шевченко пильно відвідував класи академії, аж поки 1844 р. не добився золотої ме-

дали й звання „вільного маляра”. Його добродій, опікун і вчитель, Брюлов, так полюбив свого учня, що запросив його навіть мешкати у себе і ходив із ним у театр і в гості. У Брюлова мав Шевченко до своєї диспозиції велику бібліотеку з творами світової літератури. Незабаром Шевченко, який з дяківської школи перейшов просто до академії, вже перевищив рівнем освіти чи не всіх своїх знайомих. При цьому його приятель із Сошенком постійно поглиблювалася, а довгі розмови про Україну з цим українським патріотом викликали в Шевченка бажання списати на папері свої почування: любов і тугу за сонячною батьківщиною в холодному північному місті. І так Шевченко-маляр почав перетворюватися в поета.

Віршування, як і малювання, давалося Шевченкові легко, його поезії були зрозумілі для кожного інтелігента і селянина, як народня пісня. А проте, з багатьох записок, варіантів поезій та з листування Шевченка з різними людьми, зокрема з визначним літературним критиком Паньком Кулішем, довідуємося, що Шевченко дуже старанно працював над своїми творами і, читаючи їх приятелям, просив їхніх порад, а то й давав декому з них виправляти. І саме це щасливе поєднання його високих обдарувань (він ще й гарно співав та володів живим словом) і невсипущої працьовитості — створило у висліді той величний, геніальний талант, який зробив із Тараса Шевченка нашого національного Пророка.

Саме тоді, коли Шевченко був на вершці своєї життєвої кар'єри, коли незабаром мав стати професором Київського університету, — московська поліція ув'язнює його, а „суд нечестивих” засилає солдатом на Сибір. З типово-московською жорстокістю цар-сатрап Микола дописує на присуді варварську фразу про заборону Шевченкові писати й малювати. Гіршої кари для такої людини, як Шевченко, не можна було вигадати. Під таким ударом міг би заломитися кожний звичайний поет чи маляр, але не Шевченко. Він пише далі, хоч і в конспірації, хоч і без надії побачити свої поезії друком, він малює безіменно, як учасник Аральської експедиції, задля самого тільки малювання, бож його оригінальні картини, без підпису, пропали в архівах імперських канцелярій. Під псевдонімом „Дармограф” він пише москов-

ською мовою повісті, яких ми й досі як слід не оцінили. Він іноді — коли догляд над ним загострили, — брався за скульптуру, ліпив із глини постаті казахів, солдатів, щоб тільки не покидати мистецької творчості. У кожному листі із заслання він просить друзів присилати йому книжки, фарби, папір, олівці „мистецтва святого ради”.

Але й поза мистецтвом Шевченко ніколи не був ледачим. Бувши студентом Академії, він завжди в чистоті тримав свою кімнату, сам готував собі їжу й прав білизну, при чому обурювався, коли гості кидали недокурки на підлогу (див. автобіографічну повість „Мистець”). На засланні фізична праця була для нього втечею від безглуздої „муштри” та бруду касарняного життя. Шевченко вибрав собі грядку землі й, обробивши її як слід, засадив петрушкою, кропом і редькою, огірками та іншою городовиною, якою й обдаровував своїх знайомих. Щоб захистити свій „город” від палючого сонця, Шевченко посадив у ньому вербу, яка через кілька років виросла у велике дерево. Там, під тією вербою, писав Шевченко свої „захлявні” вірші, там читав листи від приятелів з України, там частував на дозвіллі своїх гостей чаєм.

Коли, врешті, прийшло звільнення і Шевченко плив кораблем по Волзі, то так на кораблі, як і в прибережних містах — Новгороді, Самарі — скрізь його вітали, влаштовуючи на його честь бенкети. Однак, навіть тоді, коли можна було впиватися волею і відпочинком, Шевченко не переставав малювати і писати, а в містах часто втікав від веселого товариства, щоб оглянути старовинні церкви, почитати описи старовини чи скритикувати недоладну московську архітектуру („Щоденник”).

В Петербурзі, перебуваючи під постійним поліційним доглядом, Шевченко взявся з непослабною енергією за нову діяльність. Пригадуючи свою науку в п'яного дяка, задумав Шевченко видати букваря для українських дітей. Опрацювавши його нашвидку, добився дозволу в світських і церковних властей і видав у 10.000 примірниках, з чого половину подарував українським школам.

Розуміючи вплив мистецтва на виховання людини та бажаючи виховати українські маси в національному дусі, Шевченко задумав і час-

тинно здійснив друге видання: „Живописну Україну”. Це були малюнки історичних місць, змальовані самим автором під час його подорожі по Україні перед засланням, із поясненнями про події, які в тих місцях відбувалися. Тільки передчасна смерть не дозволила йому до кінця реалізувати цей чудовий плян. З „Живописної України” залишилося всього кілька чисел, що є тепер великою музейною рідкістю.

**

Працьовитий зроду, Шевченко дуже шанував і поважав працюючих людей. Він цікавився умовами їхньої праці і обурювався визиском українських селян-кріпаків їхніми власниками-поміщиками. Сучасники Шевченка згадують, як, гостюючи в поміщиків, Шевченко нав'язував приязні відносини з їх службою і наймитами. Ставши „паном” та перебуваючи серед найвищої аристократії (родина графа Толстого, князі Репніни й ін.), Шевченко ніколи не забував, що сам він вийшов із кріпаків. Бувши справжнім гуманістом і демократом у найкращому розумінні, Шевченко не поділяв людей на стани, класи чи раси, і мав приятелів як серед аристократів так і серед пастухів. Зокрема, приятелював він з мурином-актором Олдріджем.

Великих українських землевласників у московській імперії було небагато. Це були здебільша нащадки таких родів, як Галагани та Кочубеї, що їх Москва наділила великими маєтками за зраду України. Інші, менші поміщицькі роди виводилися з колишньої козацької старшини, на яких Москва завжди дивилася кривим оком, хібащо хони служняно служили імперії й старанно затирали своє українське походження. Ці останні наслідували в усьому московських поміщиків, густо насаджених по всій Україні, на найкращих і найбагатших її землях. Москалі звичайно поводитися з кріпаками жорстоко, бо така їхня вдача, і тому нічого доброго від них українські поміщики навчитися не могли. Ось чому й називав їх Шевченко „перевертнями”, що „допомагають москалеві з матері полатану сорочку знімати”, що „пнуться в пани” за „шмат гнилої ковбаси”, що в них „і серце не здригнеться”, коли їм ка-

жуть „матір катувати”. Таких поміщиків, які поводитися з кріпаками так же жорстоко, як і москалі, Шевченко не вважав за українців і не хотів їх знати. Були випадки, коли Шевченко побачивши, як поміщик, у якого він був у гостині, бив свого наймита, — зразу ж велів запрягати коні й виїжджав, не попрощавшись.

Але були й інші українські поміщики, які жили по-сусідськи зі своїми селянами, не мучили їх непосильною працею, закладали для них школи й навіть дарували волю. З такими землевласниками Шевченко щиро дружив і з великою прихильністю описував їх у своїх повістях („Близнята”), присвячував їм свої поезії та радо бував у них в гостині. Часто й подовгу перебував Шевченко в маєтку князя Репніна. Княжна Варвара Репніна нещасливо залюбилася в чарівному поетові й маляреві, з м'яким, шовковим голосом.

Отож, критерієм порядности українця в розумінні Шевченка ніколи не була приналежність до кріпаків чи „панів”, але виключно постава й відношення до України та її ворогів. Шевченко добре знав, — бо пильно студіював соціальне питання, — що коли б Україна була вільна, то давно вже мала б такий устрій, що його раніше завів у себе Захід. Тому він і питався: „Коли ж ми діждемося Вашингтона з новим і правильним законом?”

У цьому одному реченні криється сенс Шевченкової національної й соціальної програми. Ясніше висловитися, під наглядом московської цензури, переслідуваний поет не міг, але „мудрому доволі” й цього, бож „новий і правильний закон” це ніщо інше, як український і справедливий закон, який має прийти на зміну старому, московському, жорстокому й несправедливому. Та цей „новий закон” зможуть встановити українці тільки в своїй власній, незалежній державі, без визискувачів і визискуваних, з урядом, який шанував би людську працю й належно за неї винагороджував, з конституцією, яка не ділила б людей на „панів” і „кріпаків”. А що саме такий демократичний закон встановили б українці, Шевченко в тому не сумнівався, бо добре знав характер і вдачу українського народу, як теж його свободолюбність і глибоко закорінені християнські засади.

Привіт учасникам Зустрічі Українців Канади і Америки в Клівленді!

З ПІДСОВЕТСЬКОГО ЖИТТЯ

Леонід Полтава

ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ — НАЦІОНАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ

Гін людини до збереження, увічнення здобутків своєї праці — природній творчий гін. Це саме стосується народу. І взагалі людства, яке на зорі історії вже усвідомлювало, що без утривалення своїх здобутків у формі міцних будов, записів на скелях, зображень на твердих матеріалах — наступні покоління нічого не знатимуть про досягнення попередніх. Урвання такої нитки тяглости означає збіднювання наступних поколінь.

Можна по-різному оцінювати природу образотворчого мистецтва, але одно ясне: не лише естетичні прагнення, а й бажання зберегти, увічнити якийсь об'єкт, подію, особу водить рукою мистця. Це рівною мірою стосується і первісної напівдикої людини, яка видряпувала на камені контури забитих під час вдалого полювання звірів, і середньовічного портретиста. і сучасного маляра, і навіть безнадійних модерністів-„абстрактників”, бо й вони хочуть передати психологічний портрет якоїсь частини сучасних людей, які втратили ґрунт у добу двоюбою між ідеалізмом і матеріалізмом.

Якщо історичні пам'ятки — це національні документи, книга про минуле народу, незаперечне свідчення його трагедій, перемог, творчості, — то можна легко собі уявити, як відноситься до історичних пам'яток України наш історичний ворог Росія. Не даремно навіть пам'ятник гетьманові Богданові Хмельницькому в Києві будували яких двадцять років: хоч ставили його за українські гроші, імперська Москва всіляко чинила опір (і це відносно Богдана Хмельницького, який був змушений обставинами йти на тимчасову спілку з Москвою!).

Що ж діється тепер в колоніальній Україні?

Певна річ, червона Москва, продовжуючи великодержавну, імперську, шовіністичну політику Петра I й Катерини II, не лише нічого не робить у справі збереження історичних пам'яток українського народу, а час від часу навіть відверто їх нищить (зірвані динамітом собори в Києві, обернення в пральню будинку сл. п. гетьмана Івана Мазепи в Чернігові, зруйнуван-

ня десятків могил героїв України найновішого періоду наших визвольних змагань і т. д.).

Сталінська внутрішня політика дротяних рукавиць і розстрілів вбила ініціативу в народів СРСР, заглушила творчість (а без акту творчості і зернина не виросте в полі). Центральний комітет комуністичної партії у Москві після смерті Сталіна опинився перед лицем жахливої внутрішньої кризи, апатії і придушення всього людського — перед лицем самоліквідації режиму, бо тотальне знеохочення народніх мас мислити і творити веде режим до відмирання. Це саме тому —

... Після розвінчання культу особи Сталіна провадиться глибока розробка минулих періодів історії нашої Батьківщини; тепер є можливість звертатися до різних матеріалів, раніше недоступних для вивчення...
(„Рад. Культура” ч. 11, 1962, Київ)

Очевидно, провадиться „на основі марксистсько-ленінського аналізу, не спотвореного культом особи”, тобто й далі на фальшивому ґрунті. Але — провадиться, діється щось нове, без чого далі існувати було неможливо.

Відкриття малого вентиля задля збереження режиму по-різному використовують поневолені республіки СРСР. Тема нашої статті — історичні пам'ятники, і тому ми її вузько притримуватимемось.

Кілька років тому в трьох країнах Прибалтики і в Грузії формально створено добровільні товариства для охорони й популяризації історичних пам'яток.

Що ж останніми роками зроблено в цьому напрямку в Україні?

„Ось уже 38 років, як на Україні існує заповідник імені видатного українського народного філософа, письменника-демократа 18 сторіччя Григорія С. Сковороди... Село Пан-Іванівка, Золочівського р-ну, було переназвано на честь філософа-гуманіста Сковородинівкою... На заповідникові лежить печатя запустіння, непорядкованості... Бездоглядним залишається музей. В ньому немає ні людини, відповідальної за експонат, ні екскурсовода. Час потурбуватись Міністерству культури про заповідник республіканського значення!”...

(„Літ. Газета” ч. 97, 1961, Київ)

Ані „Літературна Газета”, перейменована цього року на „Літературну Україну” (нову назву можна по-всякому розуміти...), ані інші советські часописи і досі не повідомили, чи Міністерство культури вжило заходів для збереження заповідника філософа Сковороди.

Цікаву розповідь принесла „Літературна Україна” в числі 26-му з 1962 р. Якийсь І. Костик оповідає про встановлення пам’ятника „великому російському письменникові М. Гоголеві в Диканьці”. Оминаємо тут суперечливу тему про російськість Миколи Гоголя (вона фактично виявилася лише в мові, але суттю своєї творчості Гоголь був найзавзятіший ворог Росії). Хто встановив у прославленій Гоголем Диканьці (згадаймо Вакулу й Оксану) десять років тому пам’ятник нашому світової слави землякові? Український „уряд” чи Міністерство культури УРСР? Ні, його встановили там селяни, за свої власні трудові гроші. Громадяни міста Полтави їх щиро підтримали. Виникла проблема: кому замовити пам’ятник? Хто і де мав його виконати?

„... Районні керівники гадали, що шукати треба в Москві, в усякому разі не ближче, як у Києві... І раптом з’являється сільський хлопець з Матвіївки і запевняє, що він створить пам’ятник. Ільченка в районному центрі знали: завідувачий сільським клубом, секретар комсомольської організації, взагалі дуже хорощий хлопець. Але ж пам’ятник!”...

(„Літературна Україна” ч. 28, 1962)

Всупереч московським тенденціям керівників району — Ільченко створив чудовий пам’ятник Миколі Гоголю: у плащі, розвіяному вітром, з книжкою в руді, триметровий Гоголь іде своєю Україною... Тут найменшу роль відіграв те, талановитий скульптор Ільченко — член комсомолу. Істотно в цій справі що інше: народ сам заініціював будову пам’ятника Гоголеві і сам здійснив, без Москви, без Міністерства культури і інших гальм у розвитку української культури.

Але що ж робить згадане Міністерство культури для створення єдиного в Україні Товариства для охорони пам’яток і пам’ятників України історичного значення? Ініціатива йде знизу, з глибу нашого народу. Так, в Одесі у 1959 р. фактично самовільно відновлено Археологічне товариство (засноване місцевими патріотами ще в 1839 р. і після революції зліквідоване). Це Товариство створило чудовий Археологічний

красназавчий музей, видало до революції 33 томи „Записок”. А нині воно видало „Записки Одеського Археологічного Товариства”, том I (т. 34). Учені й робітники, службовці й домашні господині складають членські внески й добровільні пожертви, які йдуть на видання „Записок”, популярних брошур з історії Одещини, влаштування красназавчих експедицій та екскурсій.

У м. Керчі з’явилися нещодавно громадські добровільні інспектори для охорони історичних пам’яток — і сумлінно виконують свою працю та ще й беруть на себе роль екскурсоводів по Керчі. У виробленому на власну руку „статуті” члени Житомирського Товариства красназавців пишуть, що їх завдання — „виявляти, брати на облік та охороняти пам’ятники старовини, культури та природи”. Нещодавно до м. Сум з’їхалося 600 добровільних охоронців українських історичних пам’яток, які вимагали створення Товариства для охорони пам’яток української історії, пам’ятників видатним людям і подіям...

Наведені приклади — лише мала частина з того, що діється нині на нашій Батьківщині. Населення масово виявляє ініціативу там, де антинародня влада бездіяльна чи й вороже поставлена до народньої великої душі, яка знає, що таке історія і що таке історичні документи для кожного народу.

А бездіяльність влади йде дійсно задалеко. І в її байдужості кожний може справедливо побачити принципову ворожість Москви до нашої історії і культури. Тут можна наводити десятки прикладів, але візьмим лише цей:

„... Фортеця Кодак в Дніпропетровській області. Вона зв’язана з ім’ям Б. Хмельницького, з визвольною боротьбою українського народу проти польської шляхти. Місцеві органи вирішили, що доцільним буде не охороняти її, і влаштували тут кам’яний кар’єр.

Вінницька область, місто Летичів. Тут похований Легендарний Кармелюк. Незабаром на цьому місці буде зведений пам’ятник. А невже покищо не можна привести це дороге серцю нашого народу місце в порядок?...

В ялтинському міському парку в жахливому стані пам’ятники композитору Калинникову, поету Руданському...”

(„Радянська Культура” ч. 11, 1962)

Коли хтось приїздить у нову країну, він найперше цікавиться історичними і культурними пам’ятками даного народу; він, таким чином, бачить минуле й сучасне того народу. Що ж

Петро Кізко

ЦМОКАЛЕНКОВІ РЕПОРТАЖІ

„— Так, кажеш, до Канади?

— Авжеж.

— Дивак. Не міг десь ближче зиркнути на те відиво, коли вже так закортіло . . .

Не скажу, що приятель у Львові захитав мою рішучість помандрувати в далеку заокеанську країну”.

Оце початкові слова „репортажу” Дмитра Цмокаленка з його мандрів до Канади („По той бік”, журнал „Жовтень”, березень 1962). І вже в цих початкових фразах — цілковита облудність московського лакея Цмокаленка. Бож кожному українцеві по той і по цей бік залізної заслони відомо, що „громадянинові” УССР невільно самочинно, за своїм бажанням, виїхати кудись закордон, що там навіть поїздки з одної області до другої контролюються „залізничними” (читай: кагебівськими) органами, що колгоспники навіть на базар без дозволу правління чи сільсовету не можна поїхати. Отже, хоч як би Цмокаленкові кортіло подивитися на заокеанські „відива”, його ніколи б не пустили, а якщо він уже вибрався в таку далеку дорогу, то, само собою, „відкомандирували” його офіційні большевицькі органи з певними завданнями. А ті завдання — поїхати в Канаду і зібрати там „компромітуючі” матеріяли як про українську еміграцію, так і про самих канадійців та про їх країну, — зібрати, вірніше просто вигадати й оклепати в своїх „репортажах”. Це й робить Цмокаленко в згаданому своєму до краю облудному писанні.

Погляньмо, як львівський борзописець характеризує Канаду:

„. . . Американізованим у цій країні виявилось усе — від зовнішньої політики до найдріб-

~~~~~
мають в Україні показувати всі оті Культурні товариства для зв'язку з закордоном? В яке становище ставить себе т. зв. уряд Української ССР перед чужинцями, а ще більше — перед своїм народом? Для Підгорного важливіші вимоги Москви від бажання народу України. Але й Підгорний, і Хрущов, і іже з ними заплатять за нелюдність і культурний геноцид тим же, чим заплатив Сталін. А може ще дорожче.

ніших сувенірів. . .” „Тому часто виникало враження, що ми подорожуємо по Кентуккі чи Айові, а не по провінціях „суверенної” (в лапках!) Канади”.

Тенденція в такому трактуванні Канади ясна й дитині: мовляв, дивись, пане канадійський прем'єр-міністр Діфенбейкер, не кажи нічого про колоніяльне положення України, бо ти он сам не маєш суверенної Канади!

Глупість і наївність, але — Цмокаленко хоче тим якщо не переконати читача, то бодай ще раз добре вислужитись перед московським хлібодавцем, який дав йому можливість пожити в монреальському готелі св. Лаврентія за народні гроші.

Правда, очорнювати все чуже, небольшевицьке і немосковське, не так легко. Ось, наприклад, як описує він місто Монреаль у вечірній час:

„В калейдоскоп і без того бурхливих наших вражень просто вриваються неонові вогні хитромудрих реклям, пекельна миготня анонсів, сліпуче сяйво розкішних вітрин, грайливий блиск дрібнозубих дівочих усмішок на афішах кінотеатрів, на виставках парфюмерних магазинів і ательє мод. Це місто ввечері дуже нагадує *кокетливу французженку* (?), виряджену й розмальовану до *непристойности і відрази* . . . Похмурі хмарочоси, в яких розмістились американські банки (знову „американські”! — підкреслення скрізь мої, — П. К.), стоять, мов вартіві, серед того строкатого, залитого вогнями вечірнього грища (?)”.

Якже нам нагадує оце блюзнірське писання анекдот про те, як сперечалися дві баби, і одна, не маючи вже чого сказати, кинула в очі другої: „А твоєї тітки дочка гуляща!”

Не маючи змоги заперечити краси і багатства канадійського міста, писарчук Цмокаленко їде старим, кістлявим конем горьковської соцреалістичної літератури: Монреаль, мовляв, багатий і гарний, але належить він не „трудоцим”, а капіталістичній кліці, і нагадує він розцяцьковану „кокетливу французженку” . . . Можна собі уявити, скільки б Цмокаленко вилив на папір телячого лакейського захоплення, коли б писав про, скажімо, пошехонський Саратов чи Рязань!

Багато блюзнірських наклепів повипишував Цмокаленко у своєму репортажі „По той бік”. Виразно видніють в ньому сліди „благородного” впливу московської літератури, а місцями автор мало не лається відомою „триповерховою” лайкою...

Очевидно, не міг большевицький „турист” поминути українських емігрантів у Канаді. Зокрема варта уваги його згадка про зустріч з відомим українським співаком-тенором Мирославом Скалою-Старицьким. Ось як він описує ту зустріч:

„Вже давненько ми помічаємо, що за нами стежить з протилежного кутка сальону чорнявий літній чолов'яга з якимось похмурим, чи то дійсно засмученим, чи втомленим слов'янським обличчям. Бачимо, вагається — підходити до нас, чи ні. Нарешті, зважується.

— Перепрошую, ви з Советської України?

— Так, з Радянської України! — відповідаємо.

— Яка несподіванка! Яка присмність! — заметушився він, якимось розгублено бігаючи очима.

А ми вже дещо знаємо про нього. Всього-на-всього двох слів вистачило, щоб про людину склалося бодай поверхове уявлення. Оце „перепрошую” говорило про те, що перед нами ввічливий, навіть підкреслено чемний галичанин. Та більш промовисто і, на жаль, неприємно звучало з його уст слово „советської”. Так безбаченки за кордоном наголошують, що мова йде про „змосковщену” Україну. (Добре, що про це Цмокаленко все таки знає! Але послухаймо, що скаже він сам).

„Ні, в політику він „ся не бавить”. Він — тенор королівської опери в Брюсселі. Летить до Канади. Візьме участь в „імпрезах” з нагоди „відслонення” монумента Т. Г. Шевченкові у Вінніпегу.

„Згодом, уже в Канаді, ми довідались, яким знуцанням над пам'яттю Великого Кобзаря були ті „імпрези”. Гадаємо, що співак з Брюсселя (якщо він чесна і дійсно аполітична людина) задумався над тим, що брати участь в подібних зборищах — це таки „бавитись” у політику, і то дуже брудну, нікчемну...”

Тут таки не можна не завважити двох речей. Поперше — Цмокаленко допускається прямого хуліганства, коли кпить з старої української

діалектної форми „ся”, уживаної окремо від дієслова (він „ся не бавить”). Подруге, чому це Цмокаленкові так кортить, щоб співак Мирослав Скала-Старицький „не бавився” в політику, чого, зрештою, він таки не робить. Цей закид визначному українському співакові нехай би Цмокаленко обернув проти Малишка, Тичини, Рильського та інших. Чи пригадує він, з яким „аполітичним” словом виступав Максим Рильський на відкритті пам'ятника Т. Шевченкові в Каневі? Тож чому Цмокаленко хоче затуляти рота українським еміграційним мистцям, які заступають і боронять українське національне мистецтво і національну літературу та культуру, а самому і своїм партійним колегам на все горло репетувати про большевицько-московські „благодаті” в Україні? Хіба тому, що над кожним українським мистцем і літератором в Україні висить „караючий меч” ЧК-МГБ.

Ще пропатаквав Цмокаленко про те, що Мирослав Скала-Старицький, якби не був на еміграції, міг би бути відомий „своєму народові”, а тепер він лишився „невідомим і чужим”, ба навіть — зрадником свого народу.

Про це хай цмокаленки не журяться. Мистецький доробок Скали-Старицького житиме в майбутній, звільненій від московського наїзника Україні, а всі писання і „мистецькі” доробки сучасних українських слуг окупанта опиняться на смітнику...

Є в большевицькій термінології таке слово, як „ширпотреб”. Це значить — товари „широкої потреби”. До таких речей належать найдрібніші, найдешевші і найгірші за своєю якістю товари совпродукції. Навіть київський сатирично-гумористичний журнал „Перець” назвав такі товари „ширНЕтребом”. От до такої „ширпотребівської”, чи радше „ширнетребівської” літературної „соцреалістичної” продукції й належить писанина Дмитра Цмокаленка, уміщена під рубрикою „Публіцистика”.

ЧИТАЙТЕ,
ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ,
ПОШИРЮЙТЕ

„В І С Н И К”!

ДО ІСТОРІЇ РІДНОЇ КУЛЬТУРИ

СПОГАДИ ПРО ОЛ. МИШУГУ, М. ЛИСЕНКА ТА МАЛОВІДОМЕ ПОКОЛІННЯ
УКРАЇНЦІВ НА КАВКАЗІ

Від Редакції: Друкуємо уривки із надрукованих у Києві спогадів Є. Кротевича про видатного українського оперового співака Олександра Мишугу, який, без огляду на міжнародню славу, виступи в Москві і т. д. — залишився до смерті вірним сином України, одним із тих, які разом з композитором Миколою Лисенком, на переломі нашого століття, творили нову українську культуру.

„Олександр Пилипович Мишуга народився 1853 року у селі Новий Витків на Львівщині . . .

Діяльність О. Мишуги не обмежувалася оперовими концертними співами (а він з виключною славою співав у „Проданій нареченій” Сметани, в „Ночі під Різдво” Лисенка, в операх Бізе, Верді, Пуччіні та ін. в різних країнах світу — В. Г.). Велика заслуга Олександра Пилиповича в тому, що він один із перших прийшов на допомогу засновникові першої української музичної школи — М. Лисенкові і разом з ним, починаючи від 1904 року, виховав цілу плеяду видатних співаків. Добре пам'ятаю, як саме засновувалась музична школа Миколи Лисенка. У грудні 1903 р. в Києві відбувся ювілей 35-річної музичної діяльності Миколи Віталійовича . . . Серед шанувальників народнього композитора зібрали особисто для нього певну суму грошей. Та Микола Віталійович не побажав собі взяти ці гроші, а на них відкрив музичну школу, де чимало з слухачів звільнено від оплати за навчання. І от у цій напівфілантропійній школі Ол. Мишуга за порівняно невелику платню почав передавати своє видатне мистецтво численним обдарованим учням. Світлу й незабутню пам'ять залишив він у них. Вимогливий у навчанні, О. Мишуга разом з тим надзвичайно чуйно ставився до учнів, входив у їхні потреби. Від викладачки тієї ж школи, Марії Старицької та відомого композитора Кирила Стеценка мені довелося почути кілька цікавих висловлювань Мишуги щодо самої техніки мистецьких співів . . . (О. Мишуга радив співакам вправлятися щодня, але дуже обережно — В. Г.). Говорячи це, він завжди покликався на жажливий випадок з видатним українським співаком Кошицем, дядьком відомого диригента Олександра Кошиця. Маючи чудового

тембру, надзвичайно ніжний ліричний тенор, Кошиць був запрошений на початку 90-их років минулого століття до Московського великого театру опери та балету. Тут йому доручили співати Льюенґріна і Зіґфріда в операх Вагнера. Не пройшовши доброї школи, Кошиць незабаром зовсім зірвав свій голос і, не змігши після тріумфальних виступів у Москві й за кордоном перенести загибелі свого голосу — трагічно покінчив з собою.

Перебуваючи в Києві, Олександр Пилипович брав найдіяльнішу участь в українському громадському житті. Не говорячи вже про свою близькість з Миколою Лисенком, він був у дуже хороших стосунках з Лесею Українкою. Ще в попередні відвідини Мишуга зблизився з родинами Лисенків, Старицьких, Косачів . . . (Далі автор спогаду переповідає, що О. Мишуга привозив з-за кордону нелегально в Київ марксистські видання — що було правдою лише на короткий час, бо потім наш великий співак привозив з-за кордону в Україну такі видання, як заборонений тоді царськими цензорами і виданий поза межами України роман Мирного „Хіба ревуть воли”, твори Івана Франка і т. д. — В. Г.).

Олександр Мишуга безмежно любив, — продовжує Є. Кротевич, — Україну, був відданим, вірним її сином. Пригадую із слів Марії Старицької про такий випадок з Мишугою, який стався з ним у Кисловодську (на Кавказі). Якось він чи гастролював там, чи лікувався, і вільного часу зайшов до Федора Шаляпіна на його власну кисловодську „дачу”. Раптом почувся спів української народньої пісні. виявилось, це співали терські дівчата із сусідніх станиць, які працювали в садку. Дуже зацікавлені цим українським співом аж на Кавказі, Мишуга й Шаляпін підійшли до дівчат і запитали їх, від кого вони навчилися співати українських пісень? (Славетний російський співак Ф. Шаляпін, між ін., навчився української мови, співав не раз українські пісні на концертах і навіть якийсь час виступав в українському мандрівному театрі, про що росіяни не дуже

З МИНУЛИХ ДНІВ

Юрій Тис-Крохмалюк

БІЙ ПІД БРОДАМИ І ЙОГО ВІЙСЬКОВА ОЦІНКА

Навіть генерали, які брали участь в бойових операціях другої світової війни, признають у своїх військових працях, що справжня оцінка подій можлива тільки з певної часової перспективи, після появи джерел, праць і споминів з другої воюючої сторони. Те саме стосується й до нас і нашої участі в другій світовій війні.

Перші оцінки бою, негайно після його закінчення, звичайно забарвлені емоцією, надмірним оптимізмом при перемозі і чорним песимізмом при невдачі. У випадку бою під Бродами ми могли завважити згадані зміни впродовж кількох місяців. Перше враження після оточення і втрати найкращих старшин, підстаршин і вояків було нищівне. До цього прилучилася ще негативна опінія німецьких старшин, які завжди кожну невдачу приписували комусь іншому, залежно від ситуації: Сталінград — італійцям, Броди — українцям, Відень — австрійцям.

Поза тим у нас на еміграції часто приходилося чути, що Броди — це один із пересічних боїв, один із багатьох проривів з оточення. Це, мовляв, був бій тактичного характеру, яких

охоचे згадують — В. Г.). „Від наших матерів”, — відповіли дівчата. — „Ах, он воно що! — Це ж нащадки отого так званого дівочого набору ще за цариці Катерини, коли з України відірвали від родин двадцять тисяч молодих дівчат і погнали пішки аж у передгір'я Кавказу, щоб віддати їх заміж за терських неodrужених козаків... І от зберегли ці дівчата свою рідну стихію — свою пісню, і передали дочкам, внучкам і правнучкам!”...

Закінчуючи розповідати про це, Олександр Мишуга додав: „Отак українська пісня лунає розлягається від самого Закарпаття, від Ужгороду, Мукачева, Пряшева, аж до передгір'я Кавказу — до Кубані, П'ятигорська, Кисловодська, Владикавказу. Така наша співоча Україна!”

І одним із найспівочіших, найпередовіших синів цієї України був, безперечно, славнозвісний Олександр Мишуга.”

(Подав скорочено, з примітками В. Г.)

у другій світовій війні були сотні й тисячі. Такі слова ми чули від товаришів зброї, читали в наших публікаціях.

Тим часом насправді бій під Бродами був одним із вирішних боїв другої світової війни. Через терен, на якому він відбувся, проходить споконвічний воєнний шлях зі Сходу на Захід і з Заходу на Схід. Тож не було ніякого сумніву, що не мине його і велика советська офензива 1944 року.

Спочатку німецькому головному штабові не було ясно, чи большевики мають намір пробитися через Броди і, під заслоною своїх дивізій, захопити Західню Україну разом з Дрогобицьким басейном, чи може вдарити в напрямі Бугу на Люблин і Вислу. Але в обидвох випадках німці не могли протиставитися цій операції, навіть, якби дістали як допомогу панцерний корпус, а не лише кілька піхотних дивізій. В тій ситуації не могло бути й мови, щоб вдержатися у великій большевицькій офензиві, німці не мали не то належної кількості протипанцерної зброї, але навіть потрібних резерв піхоти.

Єдиним відтяженням стала Українська Дивізія, вишколена і узброєна, але, що найважливіше, без будь-якого воєнного досвіду.

Про перебіг бою знаємо з численних наших публікацій. В перших днях советської офензиви, німці сподівалися, що її ціллю є захопити Львів. Московські джерела говорять про захоплення Західньої України, як про першу фазу офензиви, і про удар маршала Конєва на Ярослав і Краків — як другу. В дійсності советська офензива була згармонізована з акцією західніх альянтів і причалом їхніх збройних сил у Франції, отже мала великі стратегічні цілі, остаточною метою яких був Берлін.

Большевики у своєму звідомленні подали, що німецький фронт прорвано на довжині 200 кілометрів, при чому оточено 8 дивізій. Це відповідало дійсності. Отже, 1 УД попала в один з вирішних боїв на східньому фронті, який своїми завданнями мав відповідати операціям західніх альянтів у Франції. Ці завдання мусіли бути співмірні, і їхня стратегічна ціль не

могла обмежуватися відносно малими теренами Львова і Дрогобича. І на заході і на сході поставлено завдання досягти кордонів Німеччини щонайменше. В центрі тих операцій стояла 1 УД, вояки якої не знали, що таке фронт, і не чули ще свисту куль над собою. Одним словом, не мали навіть малого бойового досвіду ні в наступі, ні у відступі. Звичайно молоду дивізію виводиться на фронт на відтинок, де можна сподіватися легкої перемоги, щоб перша вогнева проба принесла воякові успіх. Цього німці не зробили і зробити не могли з огляду на недостачу бойових з'єднань і важку фронтову ситуацію.

Переді мною одна з новіших праць німецької воєнної літератури, яка побіжно заторкує нашу 1 УД. Це — історія корпусного відділу „Ц“, який під Бродами стояв наліво від 1 УД, між Підгірцями і Заболотовом*). Хоч її автор, командир цього з'єднання ген. Вольфганг Лянге, перейшов зі своїми вояками цілу Україну, він не орієнтується, хто це жителі цієї країни, і послідовно називає їх „русен“. І так, на стор. 93 своєї праці згадує він про випадок, коли один з німецьких вояків застрелив нізачо „мирного російського селянина“. Така повна ігноранція обставин може тільки дивувати. Отож, Лянге згадує лише кількома словами про 1 УД. Він каже, що вона виявила слабу стійкість, попала у хаос, і німецькі старшини втратили над нею панування. Обози дивізії посувались шляхами у білий день і в такий спосіб зраджували ворогові напрям пролому та утруднювали рух війська.

Далі автор пише:

„Як мені доповів аж у 1958 році один із східних експертів, большевики вже при організації дивізії інфільтрували в неї 2000 своїх партизанів. Якщо це правда, то тут маємо випадок надзвичайно успішного пристосування партизанів“.

Ці слова — це ще один приклад повного незнакомлення із справами Східньої Європи, а з українськими зосібна. Хіба кожний з дивізіяників потвердить, що в т. зв. першій дивізії не могло бути ні одного московського „партизана“, а не то 2000! У дивізії майже всі вояки були між собою знайомі, чи то були старшини, підстаршини чи стрільці. Це був елемент, свідо-

мий своїх завдань, і коли навіть знайомі молоді люди були порозкидані по сотнях і полках, вони скоро довідувалися хто з якого міста чи села походить. Тож в короткому часі можна було б відкрити „партизанів“. Інакше виглядала справа у т. зв. другій дивізії, але це не є темою цієї статті. Можна тільки припускати, що згаданий „експерт“ Сходу поплутав дещо з УПА, яка справді вислала до 1 УД багато людей на вишкіл, які після бою під Бродами, разом з іншими вояками УД, перейшли до УПА.

В праці Лянге знаходимо дещо й про відділи УПА, які в одному місці обстріляли його з'єднання, але не рушили з ним у бій. Якби німецький генерал поцікавився ближче тактикою партизанів, то довідався б, чому так сталося. Не наша справа його навчати. Зате кожному читачеві буде дивно, як це „російське“ населення створило українську дивізію, і як „росіяни“ дали якихось протиросійських українських партизанів.

А тепер про хаос і про закорковання шляху дивізіяними таборами. Відомо всім, що рішальним і наказовим елементом у дивізії були в той час німецькі старшини. Ні сотник, ні поруччик-українець, не могли видати наказу залишити табори на місці чи зіпхнути їх у придорожні рови. Ніхто не перечить, що вояки дивізії попали в хаос, але кожний знає, як він почався, коли німецькі вояки залили позиції українців з криком: „Дурік, камераден! Іван комт!“ Також можемо мати претенсії до більшості (не до всіх!) німецьких старшин, які, маючи поліційний вишкіл, теж перший раз опинилися віч-на-віч з важкою большевицькою офензивою. Чимало з них покинули свої відділи, передали їх колишнім старшинам УНР (або ті самочинно взяли команду) і появилися знову як шефи сотень після прориву з кітла.

Знаменитою ілюстрацією до „таборової“ легенди ген. Лянге є його такі слова:

„Численні непорозуміння, які постали у таких важких умовах, не можу тут поодиноким представити. Скупчення і комунікаційний хаос — типові для боїв у кітлі. Пізніший критик запропонував знищити всі зайві для бою у цій хвилині вози, а коні повбивати, бо вони й так втрачені. Це теоретично правильно. В практиці виглядає це інакше, бо, згідно з тогочасною оцінкою положення, до 22 липня була надія

*) Wolfgang Lange — Korpsabteilung C, Neckargebiet, 1958.

щонайменше частину таборів витягнути з кітла в напрямі Золочева. Ми думали також продовжувати бої й після прориву з кітла”.

Як бачимо, не тільки 1 УД заткала дороги таборами, але це було типовим явищем, і наказів знищити воєнне майно таки не було.

А ось деякі інші місця з праці ген. Лянге:

„Бої по полудні стояли під знаком важких повітряних атак ворога. Бомбові і бойові з'єднання обкидали майже безперервно дороги, позиції артилерії і командні точки бомбами і брали під бортовий обстріл усі живі цілі. Постали поважні втрати в людях і матеріалі, головню в таборах. Німецькі літаки не появлялися”.

„Помилкова оцінка ситуації виникла з того, що 13-ий армійський корпус забагато часу зужив, щоб приготувати пролом з кітла”.

„В полудневих годинах зустріб я ген. Гавфе ще раз перед с. Княже. „Що робити з сотками людей, які не знають, що буде далі?” Він відповів: „Перевага завелика. Не можна далі кидати людей на смерть! Хіба ще раз переждати ніч. Положення безвиглядне!”

„Команда не має влади в кітлі. Без перерви гримлять «сталінські органи» на стягнені в малому терені війська. Без перерви бомбардують з низького польоту російські летунські з'єднання”.

„Багато вояків зберегли в цьому пеклі спокій до гіркого кінця, інші були наче спаралізовані, нездібні ні до якого рішення, дехто відбрав собі життя”.

„Коли під вечір того 22 липня 1944 сонце криваво зайшло, 13-ий армійський корпус не існував: 25-30 тисяч німецьких вояків лежали вбиті на полі бою. Кілька тисяч рятували своє життя в напрямі Угорщини. Над іншими похилилася велика ніч, запала глибока мовчанка російського полону”.

В такій ситуації, що її трагічними словами описує ген. Лянге, дивно звучать слова про 1 УД, якій автор закидає, що вона, не показала себе фанатичним оборонцем свої батьківщини. Не виявили також німецькі армійські групи Східнього фронту, заправлені роками в боях, свого досвіду в наступі й обороні. І про старшин з поліційних полків генерал не висловлюється з признанням. Закидає їм недостачу бойового вишколу і стійкості в бою. Не відзначалися вони також належним бойовим духом.

І к е р.

ОБСКУБАНИЙ ЗОЛОТИЙ ПТАХ

(Фейлетон)

Час-до-часу відвідують Америку екзотичні гості з Африки, зі з Азії — королі, президенти, представники бувших колоніальних країн, тепер гленів вільної сім'ї народів, Об'єднаних Націй. Їх вітають тут з великою парадною, у Вашингтоні стелять їм під ноги зєрвоні килими, в Нью Йорку, на Бродвеї, сиплять конфетти на голови, фільмують, фотографують тощо.

Звизайно, ці достойники не приїжджають сюди виключно для паради, щоб оглядати Білий Дім, відвідувати супермаркети, зі фільмове царство пана Діснея... Вони тягнуть ся сюди за грейцарем, — сказавши зрозумілою мовою. Ці достойні панове записляються переважно до т. зв. неутралістів, тобто ведуть таку політику, що беруть гроші зліва і справа, зі Сходу і Заходу. Різниця полягає лише в тому, що Захід дійсно дає, аж його давазга вже болить, а Схід — тільки показує, обіцяє... А коли гасом щось дасть, то воно пса варта. Просто — на сміх.

Ось недавно, тишуть газети, до рєспубліки Ггана прийшов із Советського Союзу транспорт... фуфайок і клапятих, хутряних шапок з навушниками. А на придавку кілька механізованих відмітазок снігу...

Можна собі уявити, як виглядатимуть сини гарязої Африки, які зрідка вживають гардероби, у ватяних фуфайках та в кожухових клєпанях... І що вони, сіромахи, вдіють з тими відмітазками, коли там взагалі снігу немає?... Хібащо попросять в старшого, білого брата додатковий транспорт снігу.

Може тому, щоб якось замняти скандал з тими транспортами, в Москві проголосили, що президент рєспубліки Ггана, Кваме Нкрума,

Оцих кілька слів подаю читачам в 18-ту річницю Бродів. Бачимо, якими неусталеними й контрверсійними є ще й досі міркування та оцінки цього вирішного бою. І знову треба підкреслити, що між іншими нашими завданнями на перше місце висувається добра і правдива інформація Заходу, яку повинна зорганізувати наша еміграція.

удостоївся Ленінської мирової нагороди. За те, мовляв, що він великий гуманіст та земліон миру, палкий оборонець людських прав і свобод... Га, може він справді палкий оборонець прав людини, проте, здається, не в себе, вдома. Ось на днях преса принесла вістку, що той президент-гуманіст залізною рукою здавив страйк портових робітників, велівши заарештувати 500 страйкарів, як „ворогів народу”...

Це ж у цій свободолюбній Ггані видали державний закон, що кожного, хто відважився б насміхатись з президента республіки, жде кара 500 фунтів стерлінгів, або три роки в'язниці. Новий закон про „запобіжне ув'язнення” говорить, що кожний громадянин може бути заарештований і сидіти в тюрмі навіть до двадцяти років, якщо на нього впаде підозріння, що він — „ворог народу”.

Дежто обороняє лауреата Ленінської мирової нагороди в той спосіб, що він, мовляв, мусить тримати свій народ у твердій дисципліні, бо в країні кинулось злодійство, хабарництво, корупція, зокрема на „вершинах”. Минулого року Кваме Нкрума усунув з уряду п'ять своїх міністрів за надто розкішне життя, а вже цього року нагнав на зелену пащу шостого, Кробо Едусея, за те, що його дружина купила собі золоте ліжко... А жили вони в здувній палаті, вартости 200,000 доларів. Це в той час, коли населення республіки животіє в біді і нужді, а робітники страйкують, щоб вибороти собі людські умовини праці.

Східня мудрість говорить, що воля — це золотий птах: ганяєшся за ним, побиваєшся, а коли, врешті, спіймаєш його, то не знаєш, що з ним робити. Дежто просто скубе з цього птаха золоте пір'я і встелює ним своє ложе, — як це зробила пані Едусей, дружина міністра нектральної республіки Ггана...

Полк. Коновалець вдержував важливі контакти з визначними політиками і державними мужами інших держав і поневолених народів. З огляду на революційний та таємний характер, ці зв'язки відбувалися в високо дискретній і тайній обстановці.

Дмитро Штикало: Євген Коновалець (матеріяли, що друкуються в Мюнхені в англійській, французькій, німецькій та еспанській мовах).

ХРОНІКА НАШОГО ЖИТТЯ

Коли приглянемося праці ООЧСУ — так Централі як і низових клітин — Відділів, то побачимо, що в центрі нашої уваги є минуле і сучасне України. Воно оживлює і зміцнює нашу віру в її краще майбутнє. Для його прискіпшення хочемо нижче зареєструвати нашу виконаву і заплановану працю.

Для гідного відзначення 20-річчя Української Повстанської Армії в дні 16 лютого ц. р. покликано до життя окремих Комітет, в склад якого увійшли представники Організацій Визвольного Фронту. Головою Комітету вибрано мгра Е. Лозинського, заступником голови п. М. Грицьковляна, секретарем мгр. Е. Гановського. Рівночасно покликано таких референтів: організаційно-програмового, фінансового, господарського, будови пам'ятника, преси й інформації. Пости ці очолили представники Головних Управ. Завданням цього Комітету є опрацювання й переведення плану святкування в ЗДА. Крім льокальних — відбудуться дві загальнокрайові маніфестації. В днях 7 і 8 липня ц. р. 13-та Зустріч-Здвиг Українців Америки й Канади в Клівленді, Огайо. В днях 21 і 22 липня на Оселі СУМА в Елленвіл, П. Й. — відкриття пам'ятника, проєкту скульптора М. Черешньовського — героям-борцям за волю України. Сподіємось, що в обох тих маніфестаціях візьме велику участь наше громадянство.

В цілі обговорення цілої низки проблем нашого національно-громадського життя в нижче поданих місцевостях відбулись політичні віча: 4 лютого ц. р. в Джерзі Сіті, Н. Дж., дел. Гол. Управи ООЧСУ д-р П. Мірчук, 4 лютого — Рочестер, Н. Й., дел. І. Білінський, 4 лютого — Пітсбург, П., дел. проф. І. Вовчук, 4 березня — Бінгемтон, Н. Й., дел. І. Білінський, 4 березня — Шикаго, Ілл., дел. проф. І. Вовчук, 24 березня — Нью Йорк, Н. Й., дел. проф. І. Вовчук, 25 березня — Ньюарк, Н. Дж., дел. проф. І. Вовчук, 15 квітня — Пасейк, Н. Дж., дел. д-р П. Мірчук, 15 квітня — Перт Амбой, Н. Дж., дел. І. Білінський і ред. В. Душник, 5 травня — Трентон, Н. Дж., дел. І. Білінський, 13 травня — Сиракуз, Н. Й., 13 травня — Балтимор, Мд., дел. І. Білінський.

Делегати Гол. Управи брали участь в святкових імпрезах, що їх влаштуували Відділи ООЧСУ. І так — у відзначенні Річниці 22 січня 1918 і 1919 років: Картерет, Н. Дж. — І. Базарко, Перт Амбой, Н. Дж. — д-р П. Мірчук.

У відзначенню поляглих за волю України — „Святах Героїв”: Перт Амбой, Н. Дж. — проф. П. Савчук, Філядельфія, Па., д-р Ст. Галамай, Джерзі Сіті, Н. Дж., мгр. Е. Лозинський, Нью Йорк, Н. Й., д-р П. Мірчук.

У звітному часі відбулись Загальні Збори в таких Відділах ООЧСУ: 10 лютого ц. р. — Міннеаполіс, Мінн., 10 лютого — Нью Йорк, Н. Й., — присутні члени Гол. Управи мгр. Е. Лозинський, І. Винник і інж. А. Гончарів, 25 лютого — Філядельфія — І. Білінський, 4 березня — Йонкерс, Н. Й., — мгр. Е. Лозинський, 10 березня — Нью Бронсвік, Н. Дж., 10 березня — Байон, Н. Дж., — М. Кормелюк, 11 березня — Дітройт, Міч., 18

У СВІТЛІ ФАКТІВ

П. Добрівлянський

„УКРАЇНА В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ”

(Продовження з попереднього числа)

А факти загальновідомі:

1. Революційна ОУН від самого початку німецько-більшевицької війни пішла на шлях принципового державництва. Актом 30 червня 1941 року заманіфестовано принцип державницької самостійності України; цього акту ОУН ніколи не відкликала. Коли німці розкрили своє протиукраїнське обличчя, ОУН перейшло до боротьби проти німців. Зразу, впродовж одного року, проходила психологічно-політична підготовка українського загалу і власна військово-технічна підготовка до збройної протинімецької боротьби, в ході якої творяться самооборонні збройні бойвки ОУН, які збільшившись українськими патріотами з-поза членства

ОУН, перетворюються у відділи Української Народньої Самооборони (званою теж Українська Національна Самооборона), і врешті з бойвок ОУН і відділів Української Народньої Самооборони зроджуються перші відділи Української Повстанської Армії, з яких першим був відділ, зорганізований на Поліссі Сергієм Качинським-Остапом, військовим референтом Крайового Проводу ОУН на північно-західних українських землях, в жовтні 1942 р. Впродовж 1942-43 рр. відбувається організаційне оформлення всіх відділів в одностайну УПА з єдиним Головним Командуванням УПА на чолі з Головним Командиром, яким став ген. Тарас Чупринка. УПА веде весь час безкомпромісову

березня — Гартфорд, Конн., мгр. Е. Лозинський, 7 квітня — Амстердам, Н. Й., інж. А. Гончарів, 8 квітня — Балтимор, Мд., д-р М. Кушнір, 14 квітня — Сиракюз, Н. Й., 15 квітня — Пітсбург, Па., інж. А. Гончарів, 22 квітня — Клівленд, Огайо, 7 травня — Палантайн, Ілл.

В Зборах Ліги Визволення України, що відбулися в Торонті, Канада, в днях 7 і 8 квітня ц. р. брали участь наші делегати — д-р Ст. Галамай і Т. Качалуба.

Численна участь нашого членства і симпатиків у влаштуваних нами імпрезах — є запорукою нашої живучости і розвою. (іб).

15-ті ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ТРЕТЬОГО ВІДДІЛУ ООЧСУ В КЛІВЛЕНДІ

П'ятнадцяті Річні Загальні Збори Третього Відділу Організації Оборони Чотирьох Свобід України в Клівленді, Огайо, відбулись в неділю 22 квітня ц. р. в залі Дому СУМА.

В Зборах Відділу, який об'єднує 186 членів, взяло участь 75 членів. Особисті привіти учасникам Зборів склали представники клівлендського Відділу ОУА „Самопоміч“, Кредитової Спілки „Самопоміч“ у Клівленді, Українського Лікарського Товариства в Огайо та Головної Управи ООЧСУ.

В живих дискусіях схвалено діяльність та організаційну політику, що її вів у минулій каденції голова Управи Відділу, п. Микола Погляд; йому уділено абсолюторію з признанням за успішну працю і подякою за приєднання нових членів при співпраці із п. Ярославом Шевчуком.

До нової Управи Третього Відділу ООЧСУ ввійшли: д-р Зенон Р. Винницький — голова, Микола Погляд — перший заступник голови, Іван Микита — другий заступник голови, Левко Кусяка — секретар, Дорота Оленник — англомовний секретар, Мирослав Гейнш — організаційний референт, д-р Олександр Клоє — референт суспільної опіки, Юрій Коцюмбас — скарбник і господарський референт, Іван Павлик — фінансовий секретар, Богдан Семків — імпрезовий референт, Еоло-

димир Шудан — культ.-освітній референт та проф. Григор Голембйовський, Василь Жук, Петро Райца і Ярослав Шевчук — вільні члени.

Контрольну Комісію обрано в складі: д-р Іван Подригуля — голова, д-р Дмитро Фаріон і мгр. Михайло Яремко — члени.

Т. П.

15-ий З'їзд СУМ'у В БЕЛЬГІЇ

СУМ у Бельгії вступив у 15-ий рік своєї праці. 8-го квітня цього року відбувся Крайовий З'їзд СУМ'у в Брюсселі, на який прибули делегати від восьми Осередків. Поміж делегатами були також молоді члени СУМ'у, які щойно покінчили юнацтво. Всі члени Крайової Управи склали свої звіти, з яких виходить, що в Бельгії є тепер 118 членів СУМ'у та 175 членів Юнацтва. До досягнень КУ в минулому році треба зачислити вишкільний курс для виховників, в якому взяло участь понад 60 учасників, сумівський табір, зложення іспитів та приречення на таборі, висилка групи юнацтва на табір (Аахен), а відтак на виховну зустріч (Кельн) в Німеччині.

По Осередках юнацтво працює по роях, а також займається мистецькою самодіяльністю. Найкращих успіхів добився балетний гурток зі Звартбергу, що по кілька разів на місяць виступає на бельгійських концертах і святах, На протязі року зробив він 50 таких виступів.

Дискусія і виміна думок на З'їзді була жива і цікава. Нову Управу перевибрано з малими змінами: О. Коваль — голова, І. Дерев'янка — заступник, Г. Ощико — секретар, І. Левицький — референт Юного СУМ'у, М. Когут — скарбник, Г. Панчук — культ.-освітній референт, В. Дибайло — спортовий референт, В. Дерев'янка — референт хореографії, В. Закальницький — член КУ. Контрольна Комісія: д-р В. Попович — голова, А. Чепак, М. Дуда — члени. Товариський Суд: о. д-р Б. Курилас — голова, М. Хома, І. Галабурда — члени.

Головою Виховної Ради обрано о. д-ра Б. Куриласа.

боротьбу проти німецького окупанта і проти большевицьких партизанів, а після відступу німців — проти московсько-большевицького окупанта. Політично УПА підпорядковується створеній з її ініціативи в липні 1944 року Українській Головній Визвольній Раді як революційному підпільному уряду України на рідних землях.

2. Організація полк. А. Мельника пішла на шлях еволюції: вона вірила, що самостійну українську державу можна буде створити в ході еволюції політичного положення, при засадничій співпраці з німцями. Та коли влітку 1941 р. виявилось, що німецький уряд проти державної самостійності України, організація полк. Мельника зайняла негативне становище до акту 30 червня 1941 р., яким проголошено відновлення державної самостійності України всупереч волі німців. В плані тієї еволюційної дії організація полк. Мельника творить на взір Українського Центрального Комітету в ГГ (УЦК), — на терені України Українські Національні Ради, які повинні мати апробату німецької окупаційної влади, як репрезентації місцевого населення, що діє в співпраці з окупаційними німецькими властями. Але німецька реакція була несподівано шоретка: замість апробати такої діяльності, прийшла заборона для УНРад, і окремі члени організації полк. Мельника, які розгорнули зашироку, на думку німців, суспільно-політичну діяльність з характером самостійництва, були заарештовані й розстріляні. Для рятунку інших своїх членів, яким теж загрожувало арештування й розстріл, організація полк. Мельника творить згадані два чи три партизанські загони, в яких ті члени повинні були знаходити азиль.

Про такий саме стан в тому часі говорить виразно в офіційному звідомленні організації полк. Мельника про Конференцію тієї організації в половині серпня 1942, („ОУН 1929-1954“, стор. 295):

„Барда (доповідач, провідний член, — П. Д.)... обґрунтував вимогу повного, всебічного й безпосереднього виступу проти німців. Треба не лише скріпляти свої протинімецькі позиції, але рівнорядно з тим розгорнути відповідну протинімецьку пропагандивну офензиву. Цей „максималізм у пропаганді“, як висловлювався Барда, повністю виправданий як загальним становищем в світі, так і особливо становищем в Україні. Збройні відділи, які тут і там існують при Організації і виявляють тільки спорадичну діяльність, мусять стати не лише допоміжним і охоронним чинником, але самостійним сектором широкорозгорненої дії. Такі відділи своєю дією якнайбільше розгорнуть політичну боротьбу, а крім цього вони стануть найкращими рамками для скоплення щораз більшої кількості „вільних людей“, тобто таких, що ввійшли в конфлікт з німецькою владою і живуть поза законом. Розгортання збройних відділів дасть змогу всім тим людям включитися туди“.

3. Зовсім окремо, з власної ініціативи, творить Тарас Боровець-Бульба в 1941 р. в Олевську на Поліссі відділ української поліції під назвою „Поліська Січ“. Зразу діє в порозумінні із створеним актом 30 червня 1941 р. українським правлінням, але опісля переходить

до співпраці з німецькими окупаційними властями для поборювання большевицьких партизанів. Та німецькі партійні власті були проти існування будь-яких українських військових відділів, тому Боровець дістав в листопаді 1941 р. від німецької влади доручення здати зброю і „Поліську Січ“, що складалася тоді з 150-300 осіб, розв'язати. Це доручення німецької влади п. Боровець виконав. В лютому 1942 р. Бульба-Боровець перейшов з 15-20 людьми в підпілля і продовжував існування „Поліської Січі“ як партизанського загону, ведучи переговори то з німцями, то з большевиками.

В такій ситуації, коли в 1942-43 рр. проходило злиття всіх українських національно-самостійницьких партизанських відділів в єдину УПА, командування УПА звернулося й до відділів організації полк. Мельника та до Бульби-Боровця з закликом влитися і їм у ряди всенаціональної Української Повстанської Армії. Одна частина партизанів організації полк. Мельника включилася в УПА, — з-поміж них пор. Поль-Польовий став командиром Старшинської Школи УПА, а друга частина перейшла на службу німців, створивши окрему військово-поліційну частину „Український Леґіон Самооборони“ під командуванням штурмбанфюрера СД Бігельмаєра. З проводу організації полк. Мельника Ольжич-Кандиба заявився за співпрацю з УПА, решта — проти. У зв'язку з переговорами проводу організації полк. Мельника з Командуванням УПА виарештувано членів мельниківського ПУН та ще деяких провідних членів цієї організації. Під час слідства Ольжича-Кандибу гестапівці закатували на смерть, а всіх інших, як неспричетних до дій УПА, звільнили. До УПА влилось опісля ще чимало членів організації полк. Мельника. Але сама організація полк. Мельника як організація і, головне, її провід, свого негативного становища до УПА аж до кінця війни і ще довгі роки по закінченні другої світової війни не змінили і аж до остаточного упадку Німеччини вірними тактиці протестів і меморіялів.

Бульба-Боровець поставився до вимоги злиття всіх партизанських загонів в єдину, одностайну Українську Повстанську Армію неприхильно. Остаточним вислідом цього було те, що в серпні 1943 р. відділ Бульби-Боровця, який мав тоді всього коло ста людей, при зустрічі з сотнею УПА під командою Дороша розбився: 63 особи, в тому числі три колишніх вищих старшини УНР, перейшли до УПА, а Бульба-Боровець з коло 40 особами, між якими був і його „шеф штабу“ Жданович, не погодилися ввійти в склад УПА і відійшли, щоб творити нову партизанську формацію під назвою „УНРА — Українська Національно-Революційна Армія“, як військово частину „Української Національно-Революційної Партії“. Але через три місяці після того гестапо під час нових переговорів Бульби з німцями заарештувало його і звільнило аж у 1944 р., коли німці були змушені відійти з України. З його арештуванням УНРА перестала існувати. Звільнений в 1944 р. з німецької тюрми, Бульба-Боровець одержав від німців титул „генерала“ і завдання організувати українські протибольшевицькі повстанські загони. Але

він пробув уже до кінця війни в Німеччині, а по закінченні другої світової війни, разом із своїм „шефом штабу” Ждановичем, помандрував не до своєї УНРА в Україну, (бо з неї ж ще в 1943 р. нічого не вийшло), але до табору втікачів УННРА (табору міжнародної допомогової організації для втікачів) в Західній Німеччині.

Після звільнення німцями з тюрми, Бульба-Боровець мав змогу приєднатися до УПА, але він не хотів цього зробити ані в часі другої світової війни, ані після її закінчення. Опинившись на еміграції, Бульба-Боровець в час, коли УПА стояла в важкому смертельному змагу проти большевицько-московського окупанта на рідних землях, в емігрантській українській пресі обкидав УПА і її командирів лайкою й інсинуаціями. В цій кампанії проти УПА і її командирів додержував йому кроку і його колишній геніяльний „шеф штабу” . . .

Така от мова фактів, в обличчі яких мусить бути ясно, що „інакша версія” п. Ждановича є нічим іншим, як наслідуванням повістей Любомирського з тією різницею, що Любомирський, як годиться повістярєві, робить героями своїх повістей видумані особи і видуманими акціями своїх повістей ніяк не ставить в сумнів дійсних, історичних фактів, а Жданович робить героєм своєї фантастичної повісти . . . себе самого в характері „шефа штабу УПА”, немилосердно перекручує дійсні факти і — за допомогою свого партійного колеги на студентському відтинку намагається продати ту свою повість студентам, як історичну правду.

В чому ж була трагедія?

Свою доповідь про генезу УПА закінчує авторка твердженням, що виною того, що відділ Бульби-Боровця не влився в УПА, були „бандерівці”, бо на остаточну розмову з Бульбою „не з'явилися представники ОУН(Б). І тут почалося чергове трагічне розбиття українських збройних сил, що принесло стільки нещастя українському народові й українським визвольним змаганням”.

От і неправда, зовсім не тому не прийшло до з'єднання Бульби з УПА, що на розмову з ним в травні 1943 р. не з'явилися представники революційної ОУН. Розмови велися аж до серпня 1943 р., ще тоді, коли вже тві третини відділу Бульби перейшли були до УПА, а Бульба з одною третиною відійшов творити УНРА. Але Бульба включитись в ряди УПА відмовився.

Подруге, ніякого розбиття українських збройних сил через це не було, бо про розбиття можна говорити лише тоді, коли з одної цілості постає дві чи більше окремих частин. А тут був, побіч УПА, окремий відділ Бульби і два відділи полк. Мельника. У висліді заходів УПА з відділів полк. Мельника частина перейшла до УПА, а частина до німців. З відділу Бульби дві третини перейшло до УПА, а решта, коло сорока осіб із самим Бульбою у проводі пробувала ще організувати окремий повстанський загін під назвою „УНРА”. Коли ж з цього нічого не вийшло, теж перестали творити окремий повстанський загін. Залишилася єдина УПА.

І не в тому трагедія, що не включилися в ряди УПА Бульба, з своєю маленькою групкою та решта вояків із відділів полк. Мельника. Трагедія в тому, що ще й сьогодні трапляються українці, які стають оборонцями отаманії і не тільки виправдують анархістичну отаманію Бульби-Боровця, який не хотів вкластися в рамці військової дисципліни, але й намагаються робити з отаманщика національного героя, творця УПА, а безсмертну славу УПА і її героїчних командирів оплюгавлюють видуманими партійними політруками інсинуаціями.

Очевидно, була трагедія і там, на рідних землях, під час другої світової війни. Та не на відтинку УПА й повстанської боротьби. Щоб показати її, ту дійсну трагедію я зачитую уривки двох документів:

1. Друга Конференція ОУН (під проводом С. Бандери) в квітні 1942 р. прийняла між іншим таку постанову: „XXIX. Мельниківців ми поборюємо, як опортуністичну дрібноміщанську політичну агентурну групу, що вносить розклад і диверсію в українське організоване життя в боротьбі за Соборну Самостійну Українську Державу. Боротьбу проти мельниківців провадимо в площині політично-програмовій. Поборюючи в першу чергу мельниківську верхівку, прагнемо відірвати від неї збаламучені здорові низи та втягнути їх у всеукраїнську визвольну боротьбу”. (Підкресл. наше. Див. „ОУН в світлі постанов”, ст. 70).

2. В травні 1942 р. відбулася в Почасві Конференція організації полк. А. Мельника, на якій в рефераті Бистрого поставлено тезу: „Досвід показав, що бандерівці тільки в одному випадку схильні до яких-небудь розмов і порозумінь, а саме тоді, коли вони ослаблені. Значить, в ім'я добра української справи треба змагати до такого послаблення бандерівців, в якому вони зречуться своїх монопартійних диктаторських плянів, а будуть мусити погодитися на існування і співпрацю з іншими організованими українськими чинниками”. І далі: „В дискусії після доповідей в основному заперечень до тез доповідача не було” (Підкресл. наші. Див. „ОУН 1929-54”, збірник організації полк. Мельника, ст. 286-287).

Ось дві тактики політичних організацій: З одного боку — поборювання противника в політично-програмовій площині, щоб завертати його членів і прихильників з шляху петицій і меморіалів на шлях революційної боротьби за УССД, а з другого — змагання до „послаблення бандерівців”. Якого послаблення, якими методами, чіми руками? Пригадка широковідомої ролі провідного члена організації полк. Мельника, „Утя” Соколовського, у схопленні та закатуванні ґетапом Крайового Провідника революційної ОУН Івана Климова-Легенди розкриває жакливу відповідь на ті питання, до якого це „послаблення бандерівців” та якими методами постановлено йти . . .

У книжці Зиновія Матли „Південна похідна група” на стор. 22 читаємо про це: „Наших людей (т. зн. членів революційної ОУН, — П. Д.) почали переслідувати не тільки німці, але такі свої, політичні противники, які допомагали в тому ділі німцям. На жаль! В Джанкої у Криму таку роботу робив сот. С., в Мико-

ласві п. К., інші в Херсоні. Такі ми дістали сумні вістки з найдалшого півдня. Та про те годі мені писати, може колись, хоч арешти в Миколаєві чи Херсоні наших людей, смерть від куль Гестапо сл. п. Любака, Бардахівського та інших — в Джанкої, треба б колись висвітлити”...

Ось де було джерело дійсної тогочасної трагедії!

Світлі сторінки історії України творили... мельниківці

Другу доповідь виголосила студентка Віра Сушко. Балтимор, про „Українські Національні Ради”. Ціллю першої доповіді було доказати, що першою найсвітлішою сторінкою боротьби українського народу за державність в другій світовій війні була Українська Повстанська Армія, створена, мовляв, організацією полк. А. Мельника на спілку з отаманом Бульбою-Борвцем, а в цій доповіді авторка твердить, що другою найсвітлішою сторінкою цієї боротьби українського народу були — Національні Ради, творені організацією полк. А. Мельника. Коротко — найсвітліші сторінки державницької боротьби українського народу в другій світовій війні писала організація полк. А. Мельника, а „бандерівці” й інші тільки дочіплювалися, „переставлялися” на вказаний їм організацією полк. Мельника правильний державницький шлях, перехоплювали державницько-творчу ініціативу організації полк. А. Мельника, щоб... розбивати, роз’єднувати, руйнувати.

Чого не було в реальному житті, треба творити фантазією, шептаною пропагандою, фальшуванням фактів. А що старше громадянство нової української еміграції бачило на власні очі дійсність, знає з власної обсервації дійсну роботу організації полк. Мельника в періоді другої світової війни і проти такого „роблення” фактів заперечували б з рядів старшого громадянства навіть деякі симпатичні, а то й члени самої такої організації Мельника, то партійні політруки рішилися використати для тієї своєї роботи недосвідчених студенток.

Про генезу й діяльність Української Національної Ради у Львові обширно пише її тогочасний генеральний секретар д-р Кость Паньківський у спогадах „Від держави до комітету”. З цієї книжки читач може бачити, що це завзятий противник революційної ОУН, значить, його свідчення можуть бути сторонніми тільки в некористь революційної ОУН.

І от з тих свідчень д-р К. Паньківського довідусомось, що УНРада постала в липні 1941 р. з перейменування й поширення особового складу „Ради Сеніорів”, покликаній до життя у зв’язку з проголошенням відновлення української держави 30 червня 1941 р. „ОУН (група Бандери) читаємо там, делегувала до Ради інж. Михайла Кравцева (із Стрия) та мгра Михайла Степаняка (адвоката з Бережан). І ОУН під проводом полк. Мельника вислала своїх представників” (ст. 73).

„Послідовники Бандери приймали постійну й живу участь у засіданнях Ради” (ст. 74).

У зв’язку з прилученням Галичини до „Генерал-Губернаторства Польщі”, Українська Національна Рада” у Львові виголовила меморіал до Франка, в якому пригадувала Акти 22 січня 1918 і 1919 рр. і вимагала від Німеччини пошанування тих Актів про самостійність та соборність України, а допускала тільки хіба тимчасову, короткотривалу приналежність Галичини до ГГ, зумовлену воєнними операціями. Меморіал мав передати генерал-губернаторові Франкові секретар УНРади д-р К. Паньківський. Однак д-р Паньківський після розмов з німецькими чинниками, на спілку з діячем середовища полк. Мельника, М. Демковичем-Добрянським, перередагував меморіал, як: він сам подас, „пропускаючи політичні моменти та ставлячи гостро питання окремого поставлення української частини ГГ”. Простіше сказавши, д-р К. Паньківський зрезигнував з державницько-самостійницького принципу і перейшов на позиції якогось автономізму для Галичини в рамках ГГ. Не диво, що коли д-р Паньківський повернувся до Львова (мабуть у вересні 1941 р.) й повідомив УНРаду про свій вчинок, то „Президент (УНРади) заявив тоді екс президію, що делегація переступила свої уповноваження й поставила Раду в дуже прикре положення. Тоді зголосився до слова представник групи С. Бандери інж. Кравців. Він виступив гостро проти всього, що зроблено в Кракові, заступаючи думку, що не треба було йти на якібудь уступки, а треба було розмови з німцями зірвати. Він поставив внесок на недовіря та зажадав голосування над ним („К. Паньківський, цит. книга ст. 96).

Але „в голосуванні, після широкого обговорення ситуації, Рада прийняла внесення Палія всіми голосами проти двох голосів представників групи Бандери, відкинувши внесок на недовіря” (там же, стор. 97).

Ця постанова УНРади, прийнята при протесті представників революційної ОУН, була граничним стовпом в діяльності УНРади у Львові щодо її політичного характеру. Це був, як влучно окреслив це сам д-р К. Паньківський, „перехід від держави до комітету”. „Люди, пише К. Паньківський, важко переживали перехід від „державности” до „комітету”. Загальна опінія не могла погодитися з тією формою і була їй противна. Ніхто не хотів експонуватися як співробітник із німцями” (Тамже ст. 98).

Революційна ОУН після рішення відкликати своїх представників з УНРади у Львові. Кілька днів пізніше оба ті представники революційної ОУН були заарештовані.

Так от уже на підставі свідчень очевидців і співучасників тих подій, людей, яких ніхто з „мельниківців” ніколи не підозрівав і не підозріває в симпатіях до „бандерівців”, а через те і в фальшуванні правди

**У 20-РІЧЧЯ УПА МАНІФЕСТУЙМО НА ОСЕЛІ СУМА В ЕЛЛЕНВІЛ, Н. Й.
В ДНЯХ 21 і 22 ЛИПНЯ 1962 Р.!**

в користь „бандерівців”, мусіло б об'єктивному дослідникові тих часів бути ясним, що: 1. Джерелом постанови Української Національної Ради у Львові був акт відновлення української держави 30 червня 1941 і 2. в історії Української Національної Ради у Львові були щодо її суті і політичного характеру дії два зовсім різні періоди: перший період, коли вона вважалася передпарламентом відновленої актом 30 червня 1941 року української держави, і другий період, коли Українська Національна Рада перейшла на позиції культурно-громадського представництва галицьких українців у політично-правних рямках Великонімеччини.

Але доповідачка підходить до справи так, що мається враження, ніби свою доповідь писала не вона, молода українська студентка, яка шукає об'єктивної правди, але тільки партійний політрук, який ненавидить об'єктивну правду, коли вона не пасує до його партійницьких тез. Доповідачка або промовчує факти, або безцеремонно перекручує їх і дає всьому виключно партійну оцінку.

Про генезу УНРади у Львові вона каже: „З приходом німців в Західну Україну витворилася була така ситуація в українському політичному житті, що було конечно потрібне створення якогось вищого, загальноукраїнського органу, який був би речником і втіленням українських політичних аспірацій”. З цієї причини каже вона далі, постанала в перших днях липня 1941 р. Рада Сеньйорів, а в другій половині липня 1941 р. Раду Сеньйорів перетворено в Українську Національну Раду. Про те, що вже 30 червня 1941 р. було створено не тільки „вищий, загальноукраїнський орган, який був би речником і втіленням українських політичних аспірацій”, але й найвищий, а саме, Тимчасове Державне Управління як тимчасовий уряд відновленої української держави, доповідачка „не чула”. Це бо не тільки не влезить в рямки партійної казки про те, що єдина організація полк. Мельника була носієм державницької ідеї та ініціатором і творцем всіх державницьких актів, але й заперечує цю партійну казочку, а тому „дослідниця об'єктивної правди” безцеремонно промовчує той історичний факт державницької постанови українського народу, бо він, виразно говорить про те, що ані не з ініціативи організації полк. А. Мельника, ані не завдяки їй український нарід вже в перших днях німецько-московської війни на теренах України задекларував перед історією і світом, що ціллю його змагань є незалежність народу і самостійна українська держава, байдуже, чи це німцям подобається, чи ні. Історичне значення цього акту не заперечують сьогодні навіть чужинецькі, а то й ворожі до українських національних змагань історики й політики, українська ж студентка в ЗДА, яка поставила собі завдання досліджувати об'єктивно правду, промовчує його, бо він ніяк не підходить до її партійницької казочки про те, що, нібито, ніякого дійсно державницького акту в історії українського народу в 1941 р. не було, а „найбільшим виявом державницьких прагнень українського народу було створення Української Національної Ради у Львові, яку запропонував, нібито, „представник ОУН полк. А. Мельника, член Української Народ-

ної Ради Карпатської України, Іван Рогач, в своїх розмовах з Митрополитом А. Шептицьким, д-ром Костем Левицьким та іншими визначними діячами”.

Твердження доповідачки нібито „Рада рішила, що представники обидвох ОУН можуть бути тільки обсерваторами, а не повноправними членами”, виссане з пальця. Це видно хоча б із цитованого свідчення секретаря УНРади д-ра К. Паньківського, що представники революційної ОУН ставили внесок на вотум недовір'я секретареві УНРади за самовільне змінення тексту меморіялу УНРади та голосували проти постанови УНРади про „перехід від держави до комітету”. Обсерватори не могли б ані ставити внеску на недовір'я секретареві Ради, ані голосувати.

Що організація полк. А. Мельника відіграла важливу роль в історії Української Національної Ради у Львові в 1941 р., це правда. Тільки ж чому закривати рещту правди, а саме, що організація полк. Мельника виявила ініціативу не в організуванні Української Національної Ради у Львові, як передпарламенту української держави, бо в такому характері Українська Національна Рада у Львові почала була творитися у зв'язку з проголошенням відновлення української держави 30 червня 1941 (організація полк. А. Мельника була єдиною з усіх тодішніх українських політичних організацій, яка демонстративно заявила проти акту 30 червня 1941 р., бо той державницький акт не мав апробати німецької влади), а в перетворенні УНРади у Львові в те, чим вона заявила себе тоді виразно в відозві:

„2. (Українська) Національна Рада творить єдине політичне представництво українського народу Західної України і перебирає на себе завдання і відповідальність за постановку праці в культурному, соціальному і господарському питанні західно-українських земель” (Підкреслення моє — П. Д.).

Цю точну декларацію цитує студентка в своїй доповіді, отже мусіла б в ім'я правди ствердити, що Українська Національна Рада „за ініціативою й порадою організації полк. А. Мельника” рішилася обмежити свої компетенції територіально тільки до Галичини, а суттєво тільки до праці в культурному, соціальному і господарському питаннях. Ніяких політичних завдань вона собі тоді вже не ставила, ніяким „українським передпарламентом” вона себе не декларувала, ніяким борцем за самостійну українську державу вона себе не проголошувала. Правда, в першій точці тієї декларації говорить, що „Українська Національна Рада являється представником національних ідеалів до часу, поки не буде створена українська самостійна соборна держава”. а в цьому ні словом не згадується, що УНРада рішилася боротися за створення тієї самостійної соборної української держави. Навпаки, цією заявою УНРада старається звизити змагання українського народу, вимагаючи, щоб він уважав представником своїх ідеалів цю УНРаду, яка обмежується до праці на культурному, соціальному і господарському полі, тобто, вимагаючи, щоб український нарід визнав своїм ідеалом лише здобуття в ділянці культури й господарського життя.

Отже, і з самої декларації УНРади, переформованої політично „з ініціативи і за порадою організації полк. Мельника”, і з її діяльності виходить зовсім ясно, що вона рішилася стати допомоговою культурно-економічною установою і нічим більше. Тому й виникла, як слушно відмічує доповідачка, конкуренція між УНРадою і Українським Центральним Комітетом під керівництвом проф. Кубійовича, що мав той самий характер, а маючи вже раніше апробату на свою діяльність на терені ГГ, бажав поширити свої територіяльні компетенції і на прилучену до ГГ Галичину. Німецькі власті визнали право першенства за УЦК-ом проф. Кубійовича, а тому й заборонили діяльність УНРади. Припущення, нібито УНРаду заборонила німецька влада тому, що вона підписала меморіал до Гітлера, а не піддержала „хрунівський” УЦК, нічим не обосноване, бо в ім'я історичної правди треба признати, що УЦК проф. Кубійовича слав теж до Гітлера меморіали в обороні українського народу, та що якраз проф. Кубійович, як Провідник УЦК підписав і цей передедатований меморіал УНРади. Для аналогії пригадаємо, що в 1940 році в Празі німецька окупаційна влада за повною моральною апробатою організації полк. А. Мельника заборонила діяльність української „Просвіти”, головною якої в тому часі був о. Августин Волошин, і підчинили її „мельниківському” УНО. Але не тому, що „Просвіта” була самостійницька й революційна, а УНО „хрунівське”, а тому, що гітлерівська Німеччина спирала всяке організоване життя на „фюрерпринципі” і не толерувала нігде існування двох подібних організацій тим самим засягом завдань. Була на терені Праги культурно-освітня референтура УНО, отже не треба другої української культурно-освітньої організації. „Просвіта” так само в цьому випадку в 1941 р.: була вже на терені ГГ, апробована німецькою владою українська культурно-господарська допомогова організація УЦК, отже не потрібно другої української організації того самого характеру що УЦК — УНРади.

Що саме такою допомоговою організацією в ділянці розбудови культури й економічного життя українського народу в Галичині в політично-правних рамках приналежності Галичини до ГГ хотіла бути переформована УНРада у Львові, видно теж і з того, що коли німецька влада заборонила її діяльність, то УНРада на своєму засіданні рішила припинити свою діяльність.

Доказом того, що переформована, з ініціативи організації полк. А. Мельника, УНРада у Львові не мала характеру державницько-політичного органу й не збиралася мати, є теж свідчення члена проводу організації полк. А. Мельника, інж. О. Войдуника, подане в офіційному збірнику тієї організації „ОУН 1929-1954” (стор. 430):

„До здійснення тієї самої засади власних сил народу, їх консолідування і організування належить ініціатива і плян Проводу Українських Націоналістів (т. зн. проводу організації полк. Мельника — П. Д.) в грудні 1941 року щодо створення Української Верховної Ради — УВР — для керівництва визвольними змаганнями, яка мала складатися з представників усіх

українських політичних середовищ. Ця ініціатива була продовженням ініціативи, яку ПУН виявив у вересні 1939 р. при ладнанні суспільно-громадського життя в „Генеральній Губернії” та ініціативи з провесни 1940 року, створення спільного центру для ведення дальше визвольних змагань”.

З цього свідчення видно зовсім виразно що: 1) член ПУН, згадуючи про ініціативу ПУН у творенні керівного політичного органу визвольної боротьби українського народу, ні словом не говорить про УНРаду, а це значить, що він не вважав УНРаду у Львові керівним політичним органом української визвольної боротьби ані в тому часі, ані в 1954 р., коли писав це свідчення, і 2) організація полк. А. Мельника не вважала УНРади таким політичним органом, ані навіть базою чи зав'язком для такого політичного органу в тому часі, бо заходила тоді творити для керівництва політичної боротьби українського народу окрему „Українську Верховну Раду”, не зв'язуючи її в своїй ініціативі з Українською Національною Радою ані морально, ані фактично.

Такий самий характер мала й Українська Національна Рада в Києві. Про це свідчить той же член проводу організації полк. А. Мельника, інж. О. Войдуник у згаданому збірнику (стор. 428 і 429):

„ОУН (полк. А. Мельника) ініціювала і допомагала в організуванні суспільно-громадського життя на всіх відтинках, включно з адміністрацією й пресою, завершуючи це організування створенням Української Національної Ради в Києві” (ст. 429). „ОУН...опанувала суспільно-громадське життя і адміністрацію на всіх землях України, створивши для того життя і адміністрації керівний центр — Українську Національну Раду в Києві. Це є факти, яких ніхто заперечити не може” (ст. 428).

Отже, ясно, виразно й рішуче: сам член проводу організації полк. Мельника признає, що ніхто не може заперечити того факту, що Українська Національна Рада в Києві, і Українська Національна Рада у Львові були і проскційно, і фактично тільки керівним центром українського суспільно-громадського життя і адміністрації на землях України в умовах політично-правного стану, створеного Німеччиною (наскільки те суспільно-громадське життя та адміністрація були опанованими організацією полк. А. Мельника). Для чого ж, тоді, і на підставі чого намагається доповідачка заперечувати факти, яких на думку члена проводу орг. полк. Мельника ніхто заперечити не може, і вбрати УНРади у Львові й Києві в політичне пір'я, якого вони не мали?

(Продовження в наступному числі)

„Дуже був би я щасливий, коли б ці нариси захопили декого з наших любителів знання до праці на царині політичної географії. Ця праця дуже принадна й для добра нашої справи доконче потрібна.”

(Степан Рудницький: Українська справа зі становлення політичної географії, Берлін, 1923, ст. 4).

(Продовження з 2-ої стор. обкладинки)

Листа ч. 344.

По \$10.00 — С. Гулик.

По \$5.00: В. Киспач, С. Голяш.

По \$4.00 — М. Федак.

По \$3.00: А. Маковой, Ковальська, З. Спостан (не-читке).

По \$2.00: Куціняк, Рибко, Олійник.

По \$1.00 — Ганиса.

Листа ч. 345.

По \$11.00 — О. Сливчук.

По \$10.00: В. Палагнюк, Д. Вагрій.

По \$5.00: В. Крушельницький, І. Масляно, Д. Горі-ничка, О. Прокопишин, В. Лесюк.

По \$4.00 — П. Сливчук.

По \$3.00: В. Лаврів, П. Луців.

По \$2.00 — І. Польовий.

По \$1.00 — В. Вамцановський.

КОЛЯДА НА ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД 1962

ВІДДІЛ ООЧСУ НЮАРК

По \$25.00: А. Андріюк, А. Стецишин, Л. Мигаль, П. Гарматій, І. Луків, М. Миськів, Ф. Луцишин, І. Назар.

По \$20.00: Фірма Вундзяк — Лазірко, І. Тимчишин, М. Мизь, М. Поштар.

По \$15.00: О. Смаль, В. Таланчук, В. Гук.

По \$10.00: В. Лемега, П. Жидовський, І. і Д. Кульчицькі, В. Терещук, В. Псуй, Е. Онуферко, В. Закамарок, І. Галій, Й. Станько, В. Процук, В. Дубас, О. Яцусь, Ю. Кононів, В. Пащак, М. Семанишин, В. Цюрпіта, М. Заверуха, П. Козира, М. Красножоний, М. Попович, В. Кульматицький, І. Іванчук, В. Турчак, С. Макар, А. Гординський, Я. Яворський, В. Гнатів, Ю. Іванків, І. Музичка, В. Пришляк, Д. Кизима, М. Шах, П. Адамовіч.

По \$7.00 — П. Глітняк.

По \$5.00: Т. Бреславський, Е. Дмитро, Д. Калко, М. Базилук, П. Бунев, І. Скала, В. Роговський, В. Данилик, В. П., В. Паневник, П. Вільшинський, М. Чировський, В. Яворський, М. Кизима, О. Кейбіда, О. Твардовський, М. Добош, В. Крицак, Т. Маселко, М. Магіс, С. Ворох, Котяк Ко., В. Влонарів, І. Пеленський, Й. Кріса, Тарас Ш., І. Ілемський, В. Мілер, С. Визниця, П. Крутії, С. Юрах, С. Дяк, Ю. Дуда, Т. Цар, В. Ліськович, І. Бойко, І. Кольба, П. Гой, І. Пасічинський, В. Франко, А. Паньків, Е. Когут, О. Гавдяк, С. Ведрій, В. Лотоцький, В. Хотитовський, Й. Товарницький, В. Голда, В. Калин, Р. Загайкевич, М. Корміло, Г. Стрижак, А. Бурбела, А. Витик, Ф. Полянський, Й. Сорока, М. Мильнюк, Г. Торбич, В. Кравчук, Мандрусак, В. Фічко, Іваночко, Л. Лобор, М. Іванчук, Л. Рудзінський, О. Ганяк, М. Іванчук, М. Бойевський, П. Семенюк, Д. Мирний, М. Цяпка, П. Смук, Д. Ярчо, Р. Ричок, В. Химера, Напора, Гривняк, С. Коноба, В. Панчук, Олег К., В. Шеремета, І. Васків, С. Рилин, С. Бурбела, В. Адамовіч, Г. Шпигульський, В. Романишин, М. Вубняк, М. Ірас, Смуляк, Р. Кухта, І. Кухта, П. Мойсевич, І. Лебедь, Т. Ковальчук, Н. Павлюк, П. Мельник, П. Вільшинський, І. Соляник, І. Завісляк.

По \$4.00: М. Загородний, Й. Стерн, Васюк.

По \$3.00: Хмільевський, В. Копач, В. Гнатів, П. Цап, В. Ткач, І. Дубас, Т. Цар, І. Кутій, І. Ференц, В. Жибурис, В. Балиняк, В. Качмар, С. Черномаз, П. Попроцький, В. Вужковський, І. Назарук, О. Авдинович, М. Марків, В. Козьоловський, Р. Кузів, М. Помськів, Я. Кальба, А. Линик, М. Мельничук, В. Ляшок, А. Панькевич, В. Дідоха, Р. Іванило, Ф. Госоніч, Н. Стрижак,

Воробець, Каранович, І. Бойко, Сенишин, І. Федун, В. Мрико, Шкільний, М. Вишатицький, М. Козьопа.

По \$2.00: В. Сольчаник, М. Сольчаник, Л. Копійчук, В. Роговський, І. Полп, Ю. Вараник, М. Лебедь, Петровський, Я. Леськів, М. В., Грицак, З. Терлецький, С. Парубчак, І. Калинович, М. Матіяш, В. Березяк, В. Пелех, В. Салабун, А. Змий, Н. Мандзій, Л. Коленський, А. Ткач, М. Прядка, П. Шпирка, М. Джеман, В. Васильків, Т. Клебан, Бавенко, В. Пасічняк, Юрко Н., М. Демчук, Д. Лимега, В. Левицький, З. Питляр, Р. Лютак, Сунко, Г. Ст., М. Банасевич, Володимир, Тарнавський, Стефанівська, Дорошенко, Е. Кінделський, В. Сигалів, І. Роговський, Василь Г., С. Гук, М. Тумкен, А. Гадзій, С. Федоровський, М. Ільченко, М. Ізаркевич, В. П., Богдан А., В. Чек, С. Кочержук, Гладилевич, П. Вовчак, М. Іванюк, Т. Головатий, В. Головатий, М. Гнатишин, В. Гуляк, М. Оберяшин, І. Копрійчук, Паліца, Вортник, Чировський, Гнатюк, П. Гудзовський, Г. Журавель, Ю. Яцусь, А. Мицьо, Р. Яськів, Граб, М. Пінковський, Боднарєнко, І. Танчак, І. Поленський, В. Вудний, Стасюк, Черняхівський, В. Кулик, В. Робак, О. Шпундер, М. Граняк, Е. Вратах, В. Шпирка, Гура, М. Кузишин, М. Стоцько, Р. Маціборський, О. Сток, В. Кропівницький, Г. Вортник, О. Плакида, А. Сторжаник, М. Медюх, В. Ковбилянський, нечиткий, О. Мостович, В. Вакун, Горбач, К. Вущак, С. Пилипишин, І. Юрчак, Підгурський, О. Жулинський, Гагріна, О. Галюка, С. Г., М. Литвин, М. Гайдашенко, Хроновський, М. Фарбанець, М. Гавриш, М. Притула, Л. Савойко, Д. Горняткевич, П. Волочій, Воцлавський, М. Поточняк, Е. Кузан, В. Гулька, І. Генсьор, І. Бушин, П. Гопалюк, В. Медюх, М. Сверц, М. Дорош, М. Бурак, Л. Миц, В. Мартинець, Т. Рокитцький, М. Дудишин, Осип Б., Р. Кочержук, М. Ш., В. Сап, О. Войко, Ю. Венке, В. Федчишин, С. Черномаз, Т. Гриник, Я. Гриб, Л. Климко.

По \$1.00: Стиранець, А. Ратич, А. Мащак, Зелінський, Ориняк, Ю. Дребля, С. Теплий, Ю. Краєвський, Я. Тимкевич, Б. Загайкевич, Я. Мандюк, В. Кузьма, П. Тихаренко, Е. Мацьків, В. Могиляк, І. Хома, Л. Єднокі, Вортник, Духнич, І. Філімончук, Бандура, Т. Береза, В. Бакасевиц, Іван Д., Ю. Королевич, Н. Вертяний, І. Ньюмен, О. Семянців, Т. Пидлипенський, Й. Мельник, Й. Яцишин, В. Татаренко, Р. Олинець, М. Хитун, І. Подільчук, І. Яцусь, С. К., С. Попадюк, Д. Кордуба, К. Зелінка, С. Магмет, Я. Закаляк, Гординський, Каливайко, В. Охотський, Ковальський, М. Лозинський, М. Турчин, Т. Тербецький, А. Пітьо, С. То-

майер, Плакида, Лео, Миколенко, В. Гайдучок, С. Олійник, П. Поушко, Л. Клутко, І. Піскор, М. Винарчук, А. Матківський, К. Подоба, М. Карпинець, Т. П., І. Стефуришин, М. Матіяш, І. Атаманець, І. Атаманець, П. Семенюк, І. Матц, О. Тарнавська, І. Дибтяк, Р. Дибтяк, П. Вовчук, О. Кузів, Т. Гарпоні, І. Бутенко, В. Вігори, Й. Юречко.

ВІДДІЛ ООЧСУ КЛІВЛЕНД

Збіркова листа число 82 — \$23.00. Збір. М. Погляд.
По \$5.00 — Джім Лемер.

По \$3.00: Блашків Олекса, М. Джей, І. Калиневич.

По \$2.00: Т. Данилевич, П. Коріневич, О. Волощук, С. Попадюк.

По \$1.00 — М. Владика.

Збіркова листа число 83 — \$173.00. Збір. С. Кавка.

По \$25.00 — Олекса Воронич.

По \$10.00: О. Залуський, Р. Воляник.

По \$5.00: С. Кавка, Гупаловський, М. Павлишин, С. Римський, М. Ніч, Я. Кубин, І. Корф, І. Юзків, О. Німилевич, Ю. Сенюга, д-р Левицький, д-р Грушкевич, Д. Палайда, П. Скилик, Т. Василик, д-р Мельн.

По \$4.00: Марко Мельнишин, нечиткий.

По \$3.00: С. Капустій, І. Гринь, Мельникович, В. Хрін.

По \$2.00: І. Возняк, К. Кисіль, Т. Андрійовський, Осип і Марія Коссак, Василюшин, Рошецький, Я. Шевчук.

По \$1.00: О. Пацула, А. Періг, В. Вовченко, М. Футей, І. Довганюк, С. Колинчак.

Збіркова листа число 84 — \$140.00. Збір. Петро Райца.

По \$15.00 — М. Савців.

По \$10.00 — С. Глоговський.

По \$5.00: І. Грушевський, М. Гейниш, І. Івашкевич, І. Лацуга, І. Яричевський, І. Руденський, М. Сивий, А. Запаринюк, о. Іващенко, О. Чайка, М. Лаголя.

По \$4.00: В. Якимішин, С. Ткаченко, Ю. Галамай.

По \$3.00: Я. Рибалт, М. Івашкевич, М. Христіна, С. Вирста, М. Вирста, І. Мураль, А. Кокодиняк.

По \$2.00: Нечиткий Г. Ворщ, К. Щербак, Ін. Грушкевич, д-р Рубінгер, П. Підгурський.

По \$1.00: А. Ярименко, І. Кулик.

Збіркова листа число 85 — \$143.00. Збір. С. Дмитро.

По \$10.00: В. Жук, Анна Котович, П. Рогальський, Ю. Кунаш.

По \$5.00: К. Турчак, М. Бібик, Р. Присяжний, проф. Гаврилюк-Заячківська, А. Вільшанський, М. Вучуляк, Одубчак, Г. Татарин, М. Зварич, В. Семків.

По \$3.00: Г. Вабій, А. Роцаковський, Д. Ништиляк, О. Карनावух, В. Руріч.

По \$2.00: М. Лийовський, С. Циган, І. Струк, Т. Демчук, Я. Турчин, П. Щупляк, Ю. Павчук, М. Макарик, В. Наслюк, А. Рознятовський, М. Волчук, Я. Сидір, Дочинський, С. Небеш, Ч. Михайлевич, М. Медвідь.

По \$1.00: В. Свириденко, М. Вишневський, Тершаковець, А. Шаповал.

Збіркова листа число 87 — \$83.00. Збір. Савчак Степан.

По \$5.00: П. Голик, С. Гвоздецький, В. Двуляк, Г. Костів, М. Митрюк, Огайо Експрес Ко.

По \$3.00: М. Сікорський, М. Стефурак, І. Волошин, І. Риж, В. Швець, Васараба, І. Магоцький, М. Жіпка.

По \$2.00: Д. Біловус, Двуляк, Д. Бомар, І. Стук, М. Волошин, П. Кінаш, Р. Муцин, П. Сарабур, В. Бородай, І. Завадівський, П. Кравець.

По \$1.00: Г. Душний, Я. Шикалюк, Яцишин, В. Гнатів, М. Лазарович, Процик, Гелен Велицьк.

Збіркова листа число 89 — \$102.00. Збір. Іван Бак.

По \$5.00: І. Бак, І. Краснянський, М. Лішнянський, І. Павник, І. Більваш, В. Проник.

По \$3.00: В. Кордупель, А. Малиш, І. Стадник, Волох, М. Коник, В. Ковтун, О. Новицький, Качмарський.

По \$2.00: Т. Яськевич, Г. Гелух, А. Залуцька, В. Дорощук, І. Богуславський, В. Кордуба, І. Гаврилів, В. Стригун, М. Верхола, І. Трилюк, В. Метик, М. Маковський, Супруненко, О. Гринишин, Д. Басалик, Наконечний, Синечко, Гнатко, Соболь, Тарнавський.

По \$1.00: І. Книш, Шипулка, Задорожний, Натольний, П. Богоніс, Г. Никулин, Макунович, Ковальський.

Збіркова листа число 90 — \$228.00. Збір. Т. Цішкевич.

По \$20.00 — Д-р Подригуля.

По \$15.00 — Михайло Гевко.

По \$10.00: К. Погонич, Л. Коник, д-р Фарійон, д-р Шанківський, інж. Лагошняк.

По \$7.00 — Д-р Міхальчук.

По \$5.00: Т. Цішкевич, А. Молинь, В. Зубко, В. Кліщук, П. Футей, С. Тимків, В. Ліщинецький, В. Хома, д-р Антонович, К. Мельник, Р. Стахур, Т. Гатлан, А. Стецяк, П. Данилевич, І. Королик, Г. Карась.

По \$4.00 — Р. Возняк.

По \$3.00: І. Кавшан, Н. Н., Д. Ягольніцький, І. Гера, Т. Тарчанин, М. Кілярський.

По \$2.00: І. Бачинський, В. Маєвський, С. Зеленюк, М. Смитанюк, В. Ліщук, Г. Колосівський, Й. Руцький, І. Полянський, В. Смаль-Стоцький, Кастронець, С. Семчишин, Д. Стецик, В. Тарчанин, Н. Кость, Д. Ванькевич, Т. Романчак.

По \$1.00: С. Пігуляк, Т. Семерак.

Збіркова листа число 91 — \$81.00. Збір. П. Гупаловський.

По \$10.00: Іван і Борис Гривко, Парма Севінгс Ко.

По \$5.00: О. Крук, В. Майдан, М. Жовнір, Укр. Кредитова Спілка, І. Савицький.

По \$3.00: М. Городиський, Вомак.

По \$2.00: А. Стасюк, О. Лівий, П. Явин, К. Лисий, М. Кушнір, А. Сояк, М. Жох, Ю. Монастирський, Я. Мишчишин, К. Гнатів, І. Сведлов, А. Сікорський, Д. Палка.

По \$1.00: Р. Різник, О. Побивайло, М. Дмитрів, Гриб. Збіркова листа число 92 — \$39.00. Збір. С. Кріслатий.

По \$5.00: М. Бедзик, М. Гальчук, Я. Попіль, С. Савчак.

По \$3.00: І. Сліпець, Д. Мозіль, І. Губач, Дідушок.

По \$2.00: Ношанський, В. Столяр.

По \$1.50 — В. Бучацький.

По \$1.00: Г. Бедня, С. Приходько.

Збіркова листа число 93 — \$38.00. Збір. С. Дзюба.

По \$5.00: І. Марич, Й. Бартків, І. Гук, О. Синечко, Я. Шкурка.

По \$3.00: Валя Драч, І. Шкурка, І. Пулиш.

По \$2.00: М. Шостак, Е. Мирак.
Збіркова листа число 94 — \$18.00. Збір. В. Мацяк.
По \$5.00: Петрошук, С. Чабанюк.
По \$3.00 — В. Шкільняк.
По \$2.00: С. Дубик, Грабець.
По \$1.00 — Сот. Олексин.
По \$0.50 — Подоляно.
Збіркова листа число 95 — \$127.00. Збір. В. Шудан.
По \$10.00: В. Шудан, С. Кріслатий, Г. Кріслатий, С. Волиняк, М. Капітанець, І. Вільшанецький.
По \$5.00: Апостолок, М. Фридрих, 80 Від. Нар. Помсчі, В. Корнацький.
По \$3.00: Р. Коровайчук, А. Яцинич, Ф. Венько, А. Воньдюк, Ліщинський.
По \$2.00: Бошунюк С., Я. Сохацький, В. Попомаренко, А. Вовк, С. Семеряк, Онисько, М. Гель, проф. Ждан, проф. Яримкевич, Я. Ляшук, І. Сокір, А. Андрійовський, Лялюк, Головатий.
По \$1.00: М. Крупа, М. Щупак, Демкович, М. Бурій.
Збіркова листа число 96 — \$127.00. Збір. М. Гейніш.
По \$5.00: П. Хробак, М. Кітура, Р. Яворський, В. Мудрак, І. Петренко, М. Черевецький, О. Юрків, А. Лобай, І. Городиський, С. Дрозд, М. Яремко, П. Владика, П. Йосипів, Ф. Вачук, Н. Колісник.
По \$3.00: С. Коханський, М. Гаврилів, І. Рабкевич, П. Колодка, В. Тимків, І. Свободян, О. Фединський, С. Гибрик, Г. Конет, В. Дмитрів, Анастасія Ворона, В. Столяр, И. Крутигорова, В. Павлишин, М. Маланюк, Н. Кохбур, М. Филяк, Т. Гусак, Е. Сидор.
По \$1.00: И. Сойка, М. Пришляк, О. Герега, П. Пецох, З. Шафранський, К. Полянська, М. Стах.
Збіркова листа число 97 — \$169.00. Збір. Т. Цішкевич.
По \$10.00: В. Ільчишин, С. Зорій, В. Кметь.
По \$5.00: А. Хомик, М. Соляр, К. Лещук, М. Шутовнич, П. Дмитрик, Р. Мельник, М. Пукач, М. Макар, М. Кігічак, В. Шіпка, І. Васильюк, Римінський, В. Якимець.
По \$4.00: Н. Голубець, М. Паньків, М. Міськевич, М. Задойний.
По \$3.00: Сиванюк, П. Бойко, Ю. Мишчатин, В. Камінський, Т. Шемечко, Лаврів, О. Хімяк, В. Музика, Ліщинський.
По \$2.00: К. Купчак, В. Василік, М. Волошин, В. Кухта, В. Райца, Т. Воробець, М. Мадараш, А. Шойка, І. Палка, В. Якіма, В. Возняк, Я. Кравчук.
По \$1.00: В. Собчак, Р. Різник.
Збіркова листа число 98 — \$34.00. Збір. В. Стригун.
По \$5.00: І. Майкович, Т. Шмагала.
По \$4.00 — Л. Дубас.
По \$3.00: С. Слободюк, І. Кухта, М. Лещишин, І. Сухаренко.
По \$2.00: М. Штайберг, А. Гласко, проф. Я. Варнич, І. Дубас.
Збіркова листа число 99 — \$93.00. Збір. М. Поглід.
По \$10.00: Ю. Шкарупа, І. Демир.
По \$5.00: В. Шіпка, Н. Задорецький, В. Дучинський, Д. Зуда, Н. Ярема.
По \$4.00: М. Яворський, А. Лушка.
По \$3.00: Г. Степанік, Е. Фік, М. Гушля, Ф. Мураль, І. Попович, О. Л. Опока, П. Колесницький, А. Варилка, П. Варилка.
По \$2.00: С. Менделюк, С. Шіпка, А. Малиш.
По \$1.00: А. Васараб, В. И. Полянські, Д. О.

Збіркова листа число 101 — \$78.00. Збір. С. Кріслатий.
По \$10.00: Бурій-Мельник, О. Чубатій.
По \$5.00: І. Боженко, С. Посельський, Р. Почтар, М. Моцьо, О. Ікавий.
По \$3.00: М. Хроновят, Г. Голембйовський, В. Снігурський, Комарницький.
По \$2.00: М. Сзіш, К. Питльований, М. Стасишин, М. Войко, І. Захарів, П. Кулик, І. Славута, А. Зварун, В. Пік.
По \$1.00: И. Губер, Бартків, Креціглова.
Збіркова листа число 102 — \$6.00. Збір. П. Райца.
По \$2.00: С. Буцкій, С. Наконечний.
По \$1.00: С. Павук, В. Драч.
Збіркова листа число 103 — \$87.00. Збір. С. Кавка.
По \$10.00 — І. Олійник.
По \$5.00: Г. Головка, М. Рибій, М. Колодій, В. Масний, І. Турчак, І. Ющак, М. Нидза, М. Дідич, д-р Я. Кривяк, П. Низнаний.
По \$3.00: Адамович, І. Гнитка, М. Бак, Л. Кусяка.
По \$2.00: Д. Мачалаба, З. Ярош, Гальчишин, Н. Мельник, І. Шутович, І. Гаванчак.
По \$1.00: Вандура, М. Лупань.
Збіркова листа число 104 — \$8.00. Збір. Д. Стус.
По \$5.00 — С. Іванюта.
По \$3.00 — І. Чергоняк.
Збіркова листа число 106 — \$91.00. Збір. В. Ясевич.
По \$5.00: С. Маруцак, Т. Янчак, С. Рудницький, Г. Коваль, В. Сидоренко, Мартинців, Завадівський, П. Лобур, О. Андрішин.
По \$3.00: І. Пецьо, І. Ємець, Т. Цішкевич, Ю. Коцкомбас.
По \$2.00: Д-р О. Школьник, д-р Стадник, В. Чопко, Клекіз, Нечиткий, А. Кононенко, І. Синчак, о. С. Ганкевич, К. Чабан, Павик, Е. Коссак, К. Незеляк, Гордійчук, Н. С., Ф. Павличенко, Л. Островський, В. Крися.
По \$1.00: К. Маруніч, Нечиткий, Ф. Ясько, А. Височин, Н. Черногор.
Збіркова листа ч. 107 — \$5.00. Збірщик І. Бак.
По \$3.00 — Д. Мигелич.
По \$2.00 — В. Кривий.
Збіркова листа ч. 109 — \$65.00. Збірщик В. Мацяк.
По \$10.00 — П. Опацький.
По \$5.00: І. Гладун, В. Мацяк, П. Шубин, И. Мінчук, І. Дзюба.
По \$3.00: О. Кузьняк, А. Почітон, І. Наконечний.
По \$2.00: П. Негрійко, Ф. Рибизант, К. Карабін, О. Олінкевич, М. Кавка, М. Шиян, Р. Перепічка, Середа, Я. Тарнавський.
По \$1.50 — Д. Підсадний.
По \$1.00: Л. Лимар, В. Кедію.
Збіркова листа ч. 110 — \$18.00. Збірщик М. Гейніш.
По \$10.00 — Іван Діба.
По \$3.00 — Юрій Шарабур.
По \$2.00: С. Шмагала, А. Демчук.
По \$1.00 — Михайло Срібюк.

ОСЕРЕДОК СУМА БОСТОН

По \$10.00: Ворона Василь, Микитин Степан, Волощук Михайло.
По \$5.00: О. Шараневич Омелян, Корчинський Зеновій, Феденишин Василь, Франківський Михайло, Смолинський Богдан, Термена Осип, Мельник Дмитро, То-

мас Михайло, д-р Рожанковський, Гриценко Михайло, Ключковський Степан, Ключковський Павло, Кулешка Степан, Костецький Теофіл, Калініченко Микола, Федорів Роман, Карпінський Осип, Франко Мирон Ганчар Володимир, Струж Петро, Зозулін Ірина, Федорів Володимир, Щудлюк Орест, Вортник Данило, Назар Іван, Банадига Іван.

По \$1.00: Павула Микола, Баран Володимир.

По \$3.00: Кохаловський Володимир, Чайківський Михайло, Левицький Олекса, Тимец Михайло, Осередок СУМА Востан, Кулик Петро, Дацко Степан, Василюшин Володимир, К. В., Кицмур Іван, Мазур М., Беркечук Осип, Шимонович Осип, Зінків Михайло, Колосенко Степан, Сологуб Степан, Бутилінський М., Рдіянов Ірена, Рогач Микола, Галонска Дмитро, Оленяк Володимир, Возний Михайло, Дашавець Іван, Макух Григорій, Скаспривський Василь, Мацькевич Степан, Попик Іван.

По \$2.00: Романчук Яків, Паленгерик Володимир, Гетьманський В., Мидвідь С., Сідлярчук Степан, Дяченко Григорій, Захаркевич Григорій, Баран Д., Галій Микола, Гайда Михайло, Музика Василь, Когут Степан, Матвій Петро, Майкут Теодор, Турчин Микола, Дутка Володимир, Гусак К., Зозуля Володимир, Макар Микола, Василенко Роман, Рожицький Осип, Юрман О., Демко Петро, Ленів Матвій, Носаль Василь, Томаш М., Кісіль Микола, Тендицький П., Сійчак Андрій, Брикса Петро, Марченко Марія, Шумляк Іван, Вачинський Володимир, Флюнт Володимир, О. Козоріс Володимир, Щегрин Яків, Козак Василь, Трухан М.

По \$1.00: Сухий М., Кашубський Осип, Кудрик Е., Станчак Іван, Залога Ярослав, Чорній Г., Лось З., Берегулька С.

ВІДДІЛ ООЧСУ ГАРТФОРД

Листа ч. 121. Збірщик Радьо Евген.

По \$10.00: Титор Петро, Мацевко Василь, Кравець Семен, Мединський Микола.

По \$7.00: Кравець Микола, Марич Григорій.

По \$5.00: Назаркевич Василь, Коваль Олекса, О. Дек. Баландюк, Винярський Володимир, Рогатинський Стефан, Семчишин Григорій, Сенцьо Микола, Радьо Евген.

По \$4.00 — Винярський Софрон.

По \$3.00: Красій Богдан, Тесля Володимир, Іванів Михайло, Мельник Михайло, Менків Іван.

По \$2.00: Мартинишин Ілько, Якимів Іван, Семанюк Мафтей, Хоптій Василь, Борейко Евген.

По \$1.00: Федина Стефан, Кінах Александер, Босак Михайло, Гаврилюк Теодор.

Листа ч. 124. Збірщик п. Наконечний.

По \$25.00 — Піган Михайло.

По \$10.00 — Гладун Осип.

По \$5.00: Зелес Мирон, Кукіль Іван, Гомотюк Евстахій.

По \$4.00 — Гарилюк Василь.

По \$3.00: Вересюк Ольга, Ковінко Юрко, Кузьма Роман, Кузьма Михайло.

По \$2.00: Рокицький Любомир, Дерезицький Ілько, Вічковський Теодор, Лучка О., Козак Богдан.

По \$1.00 — Олійник Іван.

Листа ч. 125. Збірщик Заставський Іван.

По \$5.00: Дутка Петро, Дутка Володимир, Сокольський Роман, Соляк Володимир, Романишин Роман, Пришляк Александер, Борисюк Петро, Іванців Володимир.

По \$4.00 — Васильків Іван.

По \$3.00: Романів Яким, Когут Павло, Сивенький Осип, Богданів Олекса, Гафткович Надія, Стеранчук Михайло, Бойчук Стефан.

По \$2.00: Романів Володимир, Туркало Софія, Дутка Григорій, Корін Михайло, Зенчак Стефан.

По \$1.00: Чепіль Михайло, Мокрицький Р., Мокрицький Антоні.

Листа ч. 137. Збірщик Шагай Петро.

По \$10.00 — Родзінський Александер.

По \$5.00: Оприско Стефан, Мельник Ірена, Підляк Стефан, Юзьвак Володимир, Колтуняк Михайло, Яриш Стефан, Хорт Ф., Крикун Наум, Крупа Володимир, Сломаний Михайло.

По \$3.00: Охрім Осип, Бородець Володимир, Гілевич Іванна, Крамар Павло.

По \$2.00: Кебуз Володимир, Курдина Михайло, Матіаш Василь, Шкірка Іван, Ярослав Катерина, Баландюк О., Варабаш Тарас, Савчук Устин, Прачук Володимир.

По \$1.00: Охрім Юліян, Копка Теодор, Скочдополь Ірена, Веселий Василь, Яворський Микола, Мандрик Теодор.

Листа ч. 138. Збірщик Радьо Евген.

По \$20.00 — Василенко Володимир.

По \$10.00 — Гумен Александер.

По \$5.00: Савечко Филімон, Зволицький Петро.

По \$4.00 — Андрусів Петро.

По \$3.00 — Фединець Ева.

По \$2.00: Червінський Микола, Табель Іван, Греськів Марта, Бистрянник Василь.

По \$1.00: Данилюк Андрій, Рудко Петро, Темчишин Стефанія.

Листа ч. 139. Збірщик Полотнянка Іван.

По \$10.00 — Козовик Михайло.

По \$8.00 — Шмирко Стефан.

По \$5.00: Полотнянка Іван, Палюх Іван, Береза Іван, Гуцал Григорій, Гуменний Ярослав, Качур Василь, Поліщук Ілько, Куртяк Михайло, Воднар Теодор.

По \$4.00: Шумський Стефан, Тара Павло.

По \$3.00: Крутиголов Василь, Кравців Петро, Снігур Микола, Угрин Семен.

По \$2.00: Воднар Ізидор, Шарабурак Семен, Мисюк Стефан, Кажнір Петро, Дерлиця Василь, Мусій Богдан, Бурак Василь, Капій Роман.

По \$1.00 — Платош Петро.

Листа ч. 140. Збірщик Мельник Тиміш.

По \$10.00: Куцман, Заставський Іван, д-р Гудз.

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ ЩИРЕ СПАСИБІ!

(Продовження збірки в наступному числі)